

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ
Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Магістерська робота

**РОЗВИТОК ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ
НАВИКІВ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІСІ**

ЧЕРНЕЦЬКА АНЖЕЛІКА ГЕЙЗІВНА

Студентка ІІ-го курсу

Освітня програма: 013 Початкова освіта

Ступінь вищої освіти: магістр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 7 /27 жовтня 2020 року

Науковий керівник:

Кучай Тетяна Петрівна

д-р. пед. н., доцент

Консультант:

Гаврилюк Ілона Юліївна

ст. викладач

Завідувач кафедру:

Біда Олена Анатоліївна,

доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 2021

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки та психології

Магістерська робота

РОЗВИТОК ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ
НАВИКІВ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Ступінь вищої освіти: магістр

Виконала: студентка II-го курсу

Чернецька Анжеліка Гейзівна

Освітня програма: 013 Початкова освіта

Науковий керівник: **Кучай Тетяна Петрівна**

д-р. пед. н., доцент

Консультант: **Гаврилюк Ілона Юліївна**

ст. викладач

Рецензент: **Бергхауер-Олас Емьовке Ласлівна**

доктор філософії, доцент

Берегове

2021

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Pedagógia és Pszichológia Tanszék

TANULÁSI SZOKÁSOK ALAKULÁSÁNAK FOLYAMATA

KISISKOLÁS KORBAN

Magiszteri munka

Képzési szint: mesterképzés

Készítette: Csernecka Angelika

II. évfolyamos hallgató

Képzési program: 013 Tanító

Témavezető: Kucsáj Tetyjána

DSc, docens

Konzulens tanár: Gávriljuk Ilona

adjunktus

Recenzens: Berghauer-Olasz Emőke

PhD, docens

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
I. ВІКОВІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	8
1.1. Розвиток умінь і навичок в кожному класі початкової школи	8
1.2. Психологічні і педагогічні основи процесу саморозвитку.....	11
1.3. Природа формування звички.....	13
1.4. Етапи формування навичок навчання в початковій школі.....	16
II. МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	19
2.1. Методи формування пізнавальних інтересів у світі НУШ.....	19
2.2. Методи стимулювання розвитку навчальних навиків у початковій школі	21
III. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ НАВИКІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	25
3.1. Сім'я, як перший осередок розвитку навчальних навиків	25
3.2. Особистісні якості педагога початкової школи.....	27
3.2.1. Фаховий рівень вчителя.....	30
3.2.2. Стиль викладання	33
3.2.3. Стиль педагогічної комунікації.....	33
3.3. Склад класного колективу	35
3.4. Шкільні умови	36
IV. ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ НАВИКІВ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ В Опорному Закладі Освіти «ТЯЧІСЬКА ЗОШ І-ІІІ СТ. №1 ІМ. В. ГРЕНДЖІ-ДОНСЬКОГО ТЯЧІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ»	38
4.1. Методи дослідження.....	39
4.2. Аналіз отриманих результатів дослідження.....	40
4.3. Висновки дослідження.....	54
ВИСНОВКИ	57
РЕЗЮМЕ.....	61
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	65
ДОДАТКИ.....	74

TARTALOM

BEVEZETÉS	6
I. A KISISKOLÁSKOR ÉLETKORI ÉS EGYÉNI TULAJDONSÁGOK JELLEMZÉSE.....	8
1.1. Készségek és képességek fejlesztése alsó tagozaton	8
1.2. Az önfejlesztés folyamatának pszichológiai és pedagógiai alapjai	11
1.3. A szokások kialakulásának természete.....	13
1.4. A tanulási szokások kialakulásának szakaszai az elemi iskolában.....	16
II. A TANULÁSI TEVÉKENYSÉGEK ÖSZTÖNZÉSÉNEK MÓDSZEREI	19
2.1. A kognitív érdekek kialakításának módszerei a NUS világában.....	19
2.2. A tanulás szokasainak kialakulását ösztönző módszerek az elemi iskolai oktatásban	21
III. A TANULÁSI SZOKÁSOK KIALAKULÁSÁRA HATÓ TÉNYEZŐK AZ ELEMII ISKOLÁBAN	25
3.1. A család, mint elsődleges színtér a tanulási szokásokkialakulásban	25
3.2. A tanító személyiségi jegyeinek jelentősége az oktató-nevelő folyamatban	27
3.2.1. A tanító szakmai színvonala.....	30
3.2.2. Tanítási stílusok.....	33
3.2.3. A pedagógus kommunikációs stílusa	33
3.3. Az osztályközösség viszonyrendszere és légköre	35
3.4. Iskolai nyújtotta körülmények.....	36
IV. TANULÁSI SZOKÁSOK ALAKULÁSÁNAK ÉS FOLYAMATÁNAK VIZSGÁLATA KISISKOLÁS KORBAN A TÉCSŐI 1.SZ. KÖZÉPISKOLÁBAN	38
4.1. A kutatás módszerei	39
4.2. A kutatás eredményeinek elemzése	40
4.3. A kutatás értékelése és következtetései.....	54
ÖSSZEFOGLALÁS	57
REZÜMÉ (magyar nyelven).....	61
HIVATKOZOTT IRODALOM	65
MELLÉKLETEK.....	74

ВСТУП

Актуальність роботи. Мислення є одним з основних явищ у віковій психології. Це пояснюється тим, що воно становить основу інтелекту і є формою людського пізнання. У молодшому шкільному віці починається процес цілеспрямованого навчання і виховання, навчальна діяльність стає основним видом діяльності дитини і відповідає за розвиток і формування його психічних якостей і властивостей. Перед учителем початкових класів стоїть важливе завдання - навчати і виховувати молодшого школяра, оскільки в молодшому шкільному віці закладаються процеси, які будуть розвиватися і зміцнюватися з віком.

Початкова школа - найкращий період для цілеспрямованої роботи по активному розвитку логічного мислення. Допомогти зробити цей період продуктивним і результативним можуть всілякі дидактичні ігри, нестандартні завдання, головоломки, ребуси, загадки, завдання з паличками і сірниками. Зараз в століття «комп'ютеризації» багато освітніх порталів, які пропонують дітям тренувальні завдання, олімпіади в ігровій формі. Педагоги, психологи розробляють посібники, які адресовані вчителям початкових класів, вихователям груп продовженого дня, педагогам додаткової освіти дітей, батькам, а також усім тим, хто цікавиться розвитком пізнавальних здібностей дітей молодшого шкільного віку.

Мета роботи. Проаналізувати та визначити особливості розвитку процесу формування пізнавальних навиків у молодшому шкільному віці, дослідити експериментальним шляхом перебіг та ключові моменти формування пізнавальних навиків, їх значення у загальному розвитку молодших школярів.

Для досягнення мети нами було виділено такі завдання:

- Проаналізувати вікові та індивідуальні особливості учнів молодшого шкільного віку;
- дослідити теоретичні аспекти педагогіки в молодшій школі;
- виявити особливості педагогічного спілкування вчителів;
- виявити особливості розумових операцій учнів молодшого, середнього і старшого шкільного віку;
- простежити залежність функціонування розумових операцій учнів від впливу рівня розвитку пізнавальних навиків;
- проаналізувати ключові моменти формування пізнавальних навиків, їх значення у загальному розвитку молодших школярів.

Методологічною основою дослідження стали принципи суб'єктивного, педагогічного і природничо-наукового підходів, а також загальнонаукові принципи розвитку, детермінізму, системності; єдності психіки, свідомості і діяльності, навчання і розвитку (Ананьєв Б.Г., Блонський П.П., Виготський Л.С., Забродін Ю.М., Мерлін В.С, Ломов Б.Ф., Рубінштейн СЛ.).

Гіпотези:

1. Чи відрізняється рівень розвитку пізнавальних навиків учнів у школі та вдома?
2. Чи є взаємозв'язок між розвиненістю пізнавальних навиків учнів та методами, які використовуються вчителем у навчанні?
3. Чи існує взаємозв'язок між рівнем розвиненості навчальних навиків учнів та рівнем володіння вчителем професійно-педагогічними знаннями?

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань в роботі були використані наступні групи методів:

- 1) теоретичні - аналіз;
- 3) психодіагностичні;
- 4) емпіричні;
- 5) математичні - порівняльний аналіз середньо-групових значень.

Історіографічний огляд теми. Особливості процесу пізнання і освоєння учнями прийомів пізнавальної діяльності в навчальному процесі розглядали багато педагогів і психологи: В.А.Беліков, А.К.Громцева, В.С.Ільїн, Е. Н. Кабанова, Меллер, Н. Ф. Тализіна, А. В. Усова та ін. Але відповідь на питання про те, як здійснити формування у школярів пізнавальних прийомів в умовах молодшої школи, вимагає уточнення. В цьому відношенні принципово важливими для нашого дослідження є роботи, що розкривають механізми навчання (Р.Данн, А. А. Кірсанов, Б. Л. Лівер, Н. А. Менчинська, Є. С. Рабунский, І. Е. Унт, І. С. Якиманська та ін.), проблеми розвитку індивідуальності і суб'єктності учнів (К. А. Абульханова Славская, Б. Г. Ананьєв, Г. А. Бєрулава, О. С. Гребенюк, В. С. Мерлін, Ю. М. Орлов і ін.). Найбільш значущими для нашої роботи є дослідження пізнавального стилю діяльності та процесу його формування (М. Р. Битянова, Е. А. Климов, В. С. Мерлін, А. М. Міт'яєва, Г. Н. Неустроев, О. С. Самбікін, Д. В. Сочівко, В. А. Толочек, М. Р. Щукін та ін.). Вивчення формування пізнавальної діяльності молодших школярів в педагогіці раніше спеціально не проводилося, слабо відпрацьовані понятійний апарат і теорія формування стилю, а також методика формування стилю пізнавальної діяльності молодших школярів та способи оцінки рівня його сформованості.

I. ВІКОВІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Для успішного управління процесами розвитку учнів періоди людського життя розділили на вікові категорії. У молодшому шкільному віці можна побачити стрімкий зріст як у фізичному, так і у розумовому розвитку дитини. Тому дуже важливо приділяти увагу віковим особливостям учні, так як кожен вік проявляється з індивідуальними характеристиками. Педагог, який працює в початковій школі має знати вікові та індивідуальні особливості розвитку пізнавальних функцій учнів, особливості психологічного розвитку.

1.1. Розвиток умінь і навичок в кожному класі початкової школи

Період молодшого шкільного віку - час активного розвитку пізнавальної діяльності дитини, її довільності. Пізнавальна сфера молодшого школяра має ряд особливостей. Досить згадати, що в 6 років дитина стає учнем освітньої організації, що передбачає зміни в розвитку його пізнавальної сфери. Зміна провідної діяльності, звичного режиму дня, поява нового значимого дорослого в особі вчителя - всі ці фактори слід розглядати як ті, що зумовлюють розвиток пізнавальної діяльності.

Даний період найбільш сприятливий для засвоєння знань, умінь, навичок. Навчальна діяльність пред'являє серйозні вимоги до розумового розвитку дитини і сприяє розвитку його волі. Кругозір молодшого школяра розширюється за рахунок знайомства з різними дисциплінами, допитливості, спрямованої на пізнання навколишнього світу.

Зазвичай пізнавальні інтереси молодших школярів ще нестійкі. У 1-2 класах діти вважають за краще дізнаватися якомога більше про світ тварин, рослин, і тільки у 3-4 класі їх починають цікавити історія, суспільні явища, людина. При цьому, безумовно, існують індивідуальні відмінності у розвитку пізнавальних інтересів. Наприклад, обдаровані діти відрізняються стійкістю і широтою інтересів, що проявляється в їх захопленості різними, часом не пов'язаними між собою об'єктами, або тривалістю захоплення якимось конкретним об'єктом протягом декількох років.

Першокласнику важко проаналізувати власну навчальну діяльність, так як у нього поки погано сформовані механізми рефлексії та розумових операцій. Третьокласник ж, маючи досвід пізнавальної діяльності, володіє інформацією про те, які помилки він

найчастіше робить; усвідомлює, що для того, щоб успішно вчитися, потрібно мати хорошу пам'ять і стійку увагу.

Як правило, першокласники з задоволенням вчать, але на сучасному етапі розвитку шкільної системи діти постійно відчувають на собі тиск, це ускладнюється з кожним роком освітньої програми. Висунуті нею вимоги не завжди співвідносяться з реальними віковими можливостями дітей, що часом може призводити до зниження успішності та навчальної мотивації. Ці обставини негативно позначаються на розвитку пізнавальної діяльності ще й тому, що рівень складності досліджуваного матеріалу часто корелює з підвищеним рівнем шкільної тривожності, особливо в ситуаціях контролю знань учителем, коли в учня стан стресу може блокувати процес пізнання.

У молодшому шкільному віці інтенсивно розвиваються всі властивості уваги, що в першу чергу пов'язано з активізацією розумової діяльності. Розвиток довільності уваги має свою специфіку. Семирічній дитині ще складно тривало зосереджуватися на завданні, проте система шкільного навчання мимоволі тренує це вміння. Воно проявляється в необхідності засвоювати ті предмети, які наразі не цікавлять дитину, але мають велике значення для навчання. В результаті діти часто не виконують завдання вчасно, втрачають темп, можуть зробити багато помилок по неухважності. Тільки до класу увага може зберігатися безперервно протягом всього уроку (Цукерман, 2010).

Тенденція останніх років змушує переглянути освітні технології, адже у багатьох дітей 9-10 років спостерігається не тільки відсутність бажання вчитися, але і негативне ставлення до школи. Причини цього нерідко криються в тому, що вчителю складно захопити навчальним матеріалом сучасних школярів, увагу яких поглинена різного роду електронними девайсами, комп'ютерними іграми.

У молодшому шкільному віці йде інтенсивне формування прийомів запам'ятовування, що знову ж таки пов'язано з активізацією навчальної діяльності.

Логічно було б припустити, що в зв'язку з розвитком мови і мислення наприкінці молодшого шкільного періоду дитина повинна оволодіти прийомами осмисленого запам'ятовування. Однак це відбувається не завжди, оскільки обсяг шкільного матеріалу постійно зростає, а стратегії навчання в основному спрямовані на заучування правил. У 1-2 класах при запам'ятовуванні словесної інформації відзначається схильність дітей до її відтворення близько до тексту, що сприймається

ними як свідчення сумлінно зробленої домашньої роботи. Однак це відбувається на основі механічного запам'ятовування, без осмислення змісту (Данилова, 2002).

Продуктивність пам'яті молодших школярів підвищується при постійному тренуванні і в значній мірі залежить від способів запам'ятовування, від вчителя і обраної освітньої програми. До 10 років діти здатні міркувати над тим, які способи вони використовували для запам'ятовування, але самі винаходити ці способи ще не в змозі.

У молодшому шкільному віці, в зв'язку з активною розумовою діяльністю учнів, починає складатися система наукових понять, знання стають більш диференційованими. Уточнення понять відбувається за рахунок збагачення словникового запасу і включення в лексикон термінів. Відзначимо, що шлях формування понятійного мислення залежить від того, в яку систему навчання потрапила дитина. Поступово дитина навчається рефлексії, починає оцінювати продукти своєї діяльності, бачити перспективи розвитку. Якщо підкріплювати прагнення дитини до розумової діяльності, вчити його вмінню бачити проблеми і ставити питання, то вже в підлітковому віці він зможе уникнути ряду труднощів в навчанні, пов'язаних з складними абстрактними поняттями і розумінням суті фізичних явищ.

Період молодшого шкільного віку - це час, коли активно розвивається уява дитини. Вона багато і з задоволенням малює, ліпить, виконує аплікації і вироби. Прагнення до творчості підтримується шкільним середовищем, коли на заняттях з праці діти знайомляться з новими видами творчої діяльності - квіллінг, випалюванням по дереву тощо., на заняттях з образотворчого мистецтва вчать працювати з батиком і т.п. При цьому безкорислива захопленість творчою діяльністю, що є нормативним показником молодшого шкільного віку, часто може вступати в нелегкі взаємини з нормативністю навчання в школі.

Отримавши завдання на розвиток уяви, коли потрібно прикрасити візерунками порожні квадрати, першокласники часом не можуть виконати його, оскільки у них немає достатньої інформації про різні види візерунків. Учні 3-4 класів непогано справляються з цим завданням, оскільки ґрунтуються на вже наявних в пам'яті зразках і стандартах. Однак, як показують дослідження, діяльність за зразком тягне за собою зниження рівня творчих здібностей; молодший школяр звикає до стандартного виконання дій «як всі».

Отже, оптимальне рішення даної проблеми полягає в розумінні вчителем важливості розвитку творчого потенціалу дитини, підтримку ініціативи створення унікальних творчих продуктів і впровадженні в освітній процес завдань з розвитку уяви і творчого мислення.

1.2. Психологічні і педагогічні основи процесу саморозвитку

У сучасних стандартах освіти відбувається зміщення акцентів від керівництва у розвитку учнів до допомоги в їх саморозвитку. Нове звучання отримує питання образу людини, якій «служить» система освіти.

Випускник освітнього закладу мислиться як особистість, яка продовжує своє становлення і здатна самостійно управляти цим становленням, тобто здійснювати саморозвиток.

Випускник школи або вузу, перш за все, оцінюється за критерієм конкурентоспроможності на ринку подальшої освіти і праці. Сьогодні важливо готувати освічених і конкурентоспроможних фахівців, які засвоюють не тільки готові знання, а здатних свідомо обирати свої освітні маршрути, самостійно добувати необхідну інформацію для формування власної професійної позиції в контексті майбутньої професійної діяльності.

Згідно з отриманими в дослідженнях Л. М. Мітиной (1997) даними, в даний час учитель змушений орієнтуватися «на утримання навчального предмета, на відповідність прийнятим стандартам підготовленості школярів до вступу в певний вуз або до отримання престижної роботи, що забезпечує бажаний спосіб життя» (Мітина, 1997: 29).

Цінуються такі професіонали, які постійно перебувають в саморозвитку, які намагаються відповідати мінливим вимогам, критеріям оцінки ефективності, освоювати нові технології і т. д.

Щоб відповідати сучасним вимогам, що стрімко розвиваються ринку праці, освіта повинна бути перш за все мобільною. Важливо готувати не затребуваних на даний момент фахівців, а професіоналів, що володіють базовою підготовкою плюс навичками самоосвіти і саморозвитку, які дозволять адекватно реагувати на мінливі вимоги ринку. Тому одна з головних цілей освіти, за словами Л. М. Мітиной, полягає в розвитку в учнів зацікавленості і потреби в саморозвитку. Перетворення учня в суб'єкта, зацікавленого в саморозвитку, обумовлює в подальшому його розвиток як

професіонала, що здатен побудувати свою діяльність, зміни і розвивати її (Мітина, 1997: 29).

Саморозвиток, що розуміється в значенні спонтанності, направляється могутніми психофізіологічними інтенціями дитини і не вимагає свідомого регулювання з її боку. На зміну даного типу перетворень в період шкільного навчання приходить саморозвиток іншого рівня і якості, уявлення про яке відображені у другому значенні поняття «саморозвиток», як самостійного, самодіяльного навчання і розвитку. Після закінчення систематичної шкільної та університетської освіти саморозвиток виявляється єдиною можливістю для людини способом підвищення освітнього, професійного, особистісного рівня розвитку. У період дорослості змінюються засоби і мотивація саморозвитку. Як правило, школяр саморозвивається в областях, що виходять за рамки програми, спонукований інтересом до будь-якого виду діяльності або всупереч освітнього впливу. Такий саморозвиток і самоосвіта носить багато в чому стихійний характер. Доросла людина підходить до саморозвитку більш цілеспрямовано. У дитинстві та підлітковому віці самоосвіта здійснюється несвідомо, як задоволення насущної органічної потреби. З подальшим віком питання про самовиховання ставиться свідомо і розумно.

П. Ф. Каптерев не обмежує саморозвиток професійною та розумовою сферами. Їм вказується значимість і цінність саморозвитку в процесі становлення особистості. Зокрема, він виділяє в числі завдань самоосвіти «Дозвіл духовних криз», що безсумнівно належить до області особистісного розвитку.

Таким чином, П. Ф. Каптерев простежує шлях саморозвитку в процесі усього життя людини. Він показує найважливішу роль саморозвитку на всіх етапах онтогенезу, але функції саморозвитку і його форми трансформуються – від спонтанних проявів на рівні організму до свідомих форм вдосконалення зрілої особистості. Дана традиція розуміння послідовного становлення саморозвитку була продовжена в педагогічних дослідженнях, присвячених самовихованню і саморозвитку людини.

Особливі зусилля педагогічної практики завжди були спрямовані на виявлення методів, які б дозволили здійснювати педагогічну підтримку саморозвитку. Педагогіка саморозвитку будується на переконанні, що саморозвиток - це не абсолютно волюнтаристський процес, який нічим не збуджується і ніяк не обумовлюється. Хоча в здійсненні саморозвитку педагогами визнається провідна роль власної волі людини, сама ця воля не дана людині в готовому вигляді, вона культивується, просвічується гуманістично здійснюваним вихованням (Куликова,

2005). При реалізації такого підходу важливо не абсолютизувати його можливості. Мова не може йти про управління саморозвитком з боку освітнього середовища. Це було б абсурдним або безглуздом (Цукерман, 1995: 17). Тому мова може йти саме про підтримку, створення сприятливих умов, а не про саморозвиток «руками» педагогів. Як підкреслював А.В. Брушлинський, дитина - це справжній суб'єкт, опосередковуючий своєю активністю будь-які педагогічні впливи, а тому суто вибірково до них сприйнятливий, відкритий для них, але не " всеїдний " і не беззахисний (Брушлинський, 1996: 27). А. Маслоу, до праць якого звертається сучасна педагогіка як до методологічної основи своїх гуманістично орієнтованих побудов, з свого життя прийшов до переконання, що тільки сама людина в стані визначити свій життєвий шлях. Не існує комплексу умов, що автоматично породжує розвиток і самоактуалізацію. «В інтерв'ю, яке він дав одному з колег за півроку до смерті, Маслоу говорив, що його розрахунок на те, що якщо створити людині ідеально сприятливі умови, ми забезпечимо їй повний розвиток і вдосконалення. Виявляється, все залежить від самої людини, причому вирішальним є покликання, мета, зміст, спрямованість на справу» (Леонтьєв, 2007: 89).

Отже, ніякі технології, ніякі найдосконаліші умови не в змозі замінити активності самої особистості з вибудовування свого життєвого шляху. Кожна людина сама повинна дійти до того, щоб здійснювати свій саморозвиток самостійно. Перехід до саморозвитку є певним етапом у розвитку особистості, показником особистісної зрілості. Гарантувати його неможливо, але можна допомогти підготувати (Щукина, 2015: 65).

1.3. Природа формування звички

Виховання моральних звичок і навичок є важливою ланкою для формування моральної поведінки, пізнавальних навичок та мислення. Ці складові в процесі життя впливають на її культуру поведінки, зовнішній вигляд, мова, на взаємини з оточуючими людьми, перед самим собою.

Неясне розуміння природи звичок, стверджував К. Д. Ушинський, призводить психологів, педагогів, батьків до численних помилок і суперечностей у вихованні (Цукерман, 2010: 73). Спираючись на досягнення сучасної йому анатомії і фізіології, вчений дав докладний аналіз фізіологічної (рефлексивної) основи звичок, розглянув звички і навички як засвоєні рефлекси, показав їх моральне і педагогічне значення,

роль у людській діяльності, виходячи з цього вивів психологічні закономірності виховання звичок, сформулював педагогічні рекомендації щодо їх правильного формування.

К. Д. Ушинський розглядав питання виховання особистості з метою виховання в людині твердого характеру і твердої волі. За його словами, характери, перебудувати на краще виховання і життя, мають велику гідність відкриття нового джерела добра. Він і вимагав, щоб всі гідності людини – любов до батьківщини, гуманність, чесність і т. д., представляли єдину властивість людської особистості (Данилова, 2002: 159).

У побудові своєї психологічної системи вчений виходив з визнання того, що психічне життя людини відбувається у вигляді нервової системи, що сприймає впливу зовнішнього світу на організм і регулює його відповідні рух. Він звернув увагу на те, що нервова система, її стан, особливості її «вразливості», «фортеці», «дратівливості і рухливості», впливають на перебіг психічних процесів, на освіту навичок, звичок та інших психічних властивостей.

З огляду на психофізіологічні закономірності освіти звичок, К. Д. Ушинський вивів педагогічні рекомендації для їх правильного формування:

- оскільки звичка вкорінюється повторенням дії, то при цьому необхідно враховувати властивість нервової системи втомлюватися, тому потрібно завжди мати можливість відновлювати сили;
- необхідно зважено обдумати новий образ дій, висловлювати цей образ в простому, зрозумілому та короткому правилі і обов'язково вимагати неухильного виконання цього правила;
- правил не повинно бути багато, щоб учень зміг їх з легкістю виконувати, а вчитель у свою чергу міг стежити за їх виконанням;
- не слід встановлювати таких правил, виконання яких не можна проконтролювати, тому що якщо порушиться одне правило, то за цим веде і порушення інших правил.

Незважаючи на часті згадки звичок в науковій літературі, щодо їх розуміння немає однакості не лише у різних наукових дисциплін, але навіть усередині цих дисциплін.

Звичка - це певна поведінка людини, яка не вимагає особливих розумових і вольових зусиль. З самого нашого народження в нас починають формувати звички наші батьки, а потім вже і ми самі. Згодом звички починають носити домінуючий характер і управляти нами.

Отже, звичка - це найчастіше несвідома дію. Мозок запам'ятовує, ту чи іншу дію і автоматично працює за певним алгоритмом. Деякі звички можуть формуватися за тижні, і навіть дні, все це залежить від особливості індивіда.

Однією з головних задач корисних звичок є спрощення життя людей. Якщо взяти психологічний стан людини, то можна помітити, що людині набагато комфортніше в середовищі, до якої вона звикла. Якби люди постійно стикалися тільки з новими і незвіданими речами, був би високий ризик отримання нервового зриву.

У той же час звички можуть носити негативний характер. Коли звички починають повністю контролювати людину, вона відмовляється пізнавати щось нове, розвиватися, і часто починає боятися прогресу. Так психіка людей стає вразливою.

Не варто також забувати про те, що люди можуть маніпулювати нами з допомогою наших же звичок. Через сформовані звички ми не бачимо повної картини світу і свідомо не приймаємо зміни навколо нас. Ми не надаємо значення величезного обсягу нової інформації, тим самим користуючись застарілими поглядами на життя, які не приносять користі.

Більшість людей використовують емоції, щоб позбутися від звичок. Звички у людей пов'язані з лінню, страхом, заздрістю. Саме це викликає у людей певний емоційний стан, що й спонукає до дій. Отже, якщо у вас сформувалася звичка через страх перед чимось, то найефективніший спосіб позбутися від неї буде побороти свій страх.

Порятунок від звички займає приблизно стільки ж часу, скільки її формування. Якусь просту дію можна довести до автоматизму буквально за пару днів, а для більш складного алгоритму дій знадобиться більше часу. Звичка - це результат багаторазових повторень тих або інших дій. А їх формування - це постійне завзятість і усвідомленість цих дій.

Пластичний хірург Максвелл Мальц вважав, що звичка формується за 21 день, ґрунтуючись на тому, що його пацієнти звикали до нового обличчя за пару тижнів. Він написав книгу, в якій вказав, що психіка людини змінюється мінімум за 21 день. Для того, що довести якусь дію до повного автоматизму необхідно багаторазово повторювати його протягом довгого часу, здійснюючи зусилля. І рано чи пізно це стане нашою звичкою (Коваленко, 2009).

Важливим фактором у формуванні є наші емоції. Процес повинен підкріплюватися позитивними емоціями і бути максимально комфортним. В умовах стресу людина не здатна сприймати нову інформацію. Чим складніше буде звичка, тим термін її

формування буде більше, чим вона приємніша і простіша, тим процес буде проходити легше і швидше. Змінюючи звички, люди ризикують отримати невеликий стрес. І треба створити максимально комфортні обставини, щоб домогтися результатів.

Сформувати якусь звичку можуть допомогти навколишні нас люди. Людині складніше справлятися з проблемами самостійно і набагато легше поміняти свої звички, якщо у нього є підтримка. Для підвищення мотивації створюються групи підтримки однодумців.

Таким чином, формування звички - це мистецтво, яке придбати за один день не вийде. Для того щоб це стало частиною повсякденного життя, необхідно дотримуватись певних умов. Неможливо виробити звичку без бажання і усвідомлення її значущості.

1.4. Етапи формування навичок навчання в початковій школі

Молодший шкільний вік грає дуже важливу роль в особистісному розвитку учнів та формуванні розвитку компетентностей. Початкова школа намагається сприяти розвитку базових компетентностей учнів. Всім зрозуміло, що формувати життєві навички потрібно вже у молодшому шкільному віці. Тому завданням є формування таких якостей, як:

- здобуття життєвого досвіду;
- життєве прогнозування;
- прийняття рішень та планування дій;
- розв'язання типових життєвих завдань;
- самоорганізація та самовиховання (Новікова, 2008).

Перелік життєвих навичок молодших школярів:

- організаційні навички;
- загальнопізнавальні навички;
- загальномовленнєві навички;
- контрольні-оцінні навички (Троценко, 2011).

У 1–4-х класах дитина може не тільки здобути певні життєві навички, але і навчитися використовувати їх у своєму житті, для вирішення деяких проблем та розв'язування задач.

Стратегічні завдання сучасної школи:

- задоволення базових потреб дитини в активності, інформації, розвитку її індивідуальності;
- надання кожній дитині можливості самоствердження у найважливіших для неї сферах життєдіяльності, з максимальним розвитком її здібностей та можливостей;
- створення емоційно-ціннісного поля взаємостосунків у системах „учитель-учень”, „учень-учень”, „учні-учитель” тощо (Новікова, 2008).

Потрібно не забувати, що особистісне зростання неможливе без морального розвитку. Для формування ключових компетентностей в школі використовується багато методів, такі як творчі, дослідницькі та пізнавальні завдання. У процесі навчання вчитель повинен заохочувати учнів до активної роботи, допомагати їм пізнавати самих себе, мотивувати їх до постійного вдосконалення своїх умінь і навиків.

Дітям слід пропонувати брати участь у різних видах діяльності вже з раннього віку, це допоможе у формуванні гармонійної особистості. Також, це є одною з умов правильного формування життєвих компетентностей. Якщо дитина активна, значить виховний процес є ефективним. Тобто, потрібно організувати процес виховання так, щоб була можливість керувати діяльністю дитини. Вихователь має розвивати в дитині самостійність, за допомогою задач, які вона має вирішити самостійно.

Отже, головною метою виховання має бути самоосвіта та самовиховання. Потрібно починати з рефлексії та вивчення самого себе. Період кризи семи років є сприятливим для розвитку рефлексії у дітей.

Процес навчання учнів в початковій школі здійснюється на основі інтегрованого підходу. Учні досліджують світ і місце людини в ньому за допомогою засобів інтеграції. Він допомагає встановити різні взаємозв'язки і взаємозалежності у навколишньому середовищі.

За допомогою інтеграційних методів можливо забезпечити якісну освіту. Можна створити такі умови для кожної дитини, щоб вона самостійно доходила до поставленої цілі. Це сприяє формуванню ключових компетентностей (Кусакова, 2015).

Компетентнісний підхід у початковій школі допомагає формувати розвинену особистість учня. Цей напрям вже знайшов своє місце у системі розвивального навчання. Таким чином, приходимо до висновку, що розвивальне навчання передбачає формування (Новікова, 2008):

- життєтворчої компетентності;
- життєздатності;

- самоосвітньої компетентності;
- комунікативної компетентності;
- інформаційної компетентності;
- трудової компетентності;
- полікультурної компетентності (Кусакова, 2015).

II. МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Для підвищення ефективності навчально-виховного процесу педагог повинен володіти методами стимулювання навчальної діяльності учнів. З метою підвищення і зміцнення впливу на особистість школяра тих чи інших факторів використовуються різноманітні методи стимулювання (Зайченко, 2016: 14).

2.1. Методи формування пізнавальних інтересів у світі НУШ

У сучасній початковій освіті активно змінюються цілі, результати, зміст та підходи до організації і оцінки якості освітнього процесу. Методологічною і нормативною основою реформування є закон України «Про освіту», Концепція НУШ, Основи державного стандарту. Впродовж 2017-18 років розроблено і затверджено новий Державний стандарт початкової освіти, дві типові освітні програми для 1 – 2 класів, у яких вихідними інструментами є різні види освітніх результатів: навчальні, ключові і предметні компетентності, наскрізні уміння. Впровадження нового змісту передбачає формування в учителів і методистів готовності працювати в ситуації вибору нових програм, навчально-методичного забезпечення; посилення психологічної підготовки до використання нових способів навчальної взаємодії з учнями, використання ідеї партнерства (Безручко, 2019).

Концепція НУШ основана на принципово новій філософії освіти. У системі методичної роботи Нової української школи розвиваються професійно важливі особистісні якості педагога, формуються та усвідомлюються нові цінності, оновлюються знання, посилюється здатність до їх практичного застосування (Сорочан, 2018).

Науково-методична робота в сучасному її розумінні здійснює супровід освітніх практик та інновацій, які є чинником розвитку освітніх систем різного рівня. Цей процес передбачає науково-методичне обґрунтування, педагогічні технології впровадження, моніторинг результатів діяльності закладів освіти, освітніх практик та інновацій. При цьому, пріоритетом залишається професіоналізм педагогів (Сорочан, 2018).

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних

психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості (Савченко, 2018).

Методика викладання в НУШ створюється за такими принципами:

- дитиноцентрованості і природовідповідності;
- узгодження цілей предмету (курсу) з очікуваними результатами і змістом;
- доступності і науковості змісту і практичної спрямованості результатів;
- наступності і перспективності змісту для розвитку дитини;
- логічної послідовності і достатності засвоєння учнями предметних компетентностей;
- взаємопов'язаного формування у кожній освітній галузі ключових і предметних компетентностей;
- можливостей реалізації вчителем змісту освіти через предмети або інтегровані курси;
- можливостей адаптації змісту програми до індивідуальних особливостей дітей (інтелектуальних, фізичних, пізнавальних);
- творчого використання програми залежно від умов навчання (Лист Міністерства освіти і науки України №1/9-415 від 03.07.2018).

В НУШ застосовуються методи викладання, засновані на співпраці. Діти приєднуються до спільної роботи, навчаються в ігровій формі, досліджують об'єкти, це сприяє їхній соціалізації. (Сластенин, 2002)

У Типових програмах НАПН України підкреслено необхідність застосування формувального і вербального оцінювання. Процес контролю і оцінювання учнів змінюється, однією з функцій учителя стає формування в учнів навиків самооцінки і самоконтролю. Позитивною стороною формувального оцінювання є його вплив на оволодіння учнями умінням вчитися, що є пріоритетною ключовою компетентністю початкової освіти. За таким підходом діти набувають досвід виконання тестів, складання портфоліо своїх досягнень тощо. Також учень практично зможе усвідомити залежність між тим, які вона зусилля вкладає в роботу, і які результати отримає. Формувальне оцінювання змінює ставлення учнів до власних помилок, які є природними у процесі самостійного навчання(Савченко, 2018).

Педагогіка партнерства і компетентнісний підхід потребують нового освітнього середовища, яке допоможе створити новітні інформаційно-комунікаційні технології. Вони підвищують ефективність роботи педагога, ефективність управління освітнім процесом, а водночас уможливають індивідуальний підхід до навчання. Нову

українську школу підтримує електронна платформа для створення і поширення електронних підручників і навчальних курсів для школярів та вчителів. Цінності та принципи педагогіки партнерства покладено в основу стандарту освіти, оновленої системи професійного розвитку вчителя, сучасної державної освітньої та кадрової політики (відбір та оцінювання педагогів). В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Школа має ініціювати нову, глибшу залученість родини до побудови освітньо-професійної траєкторії дитини. Нова школа допомагає батькам здобувати спеціальні знання про стадії розвитку дитини, ефективні способи виховання в дитині сильних сторін характеру і чеснот залежно від її індивідуальних особливостей. Діалог і багатостороння комунікація між учнями, учителями та батьками змінить односторонню авторитарну комунікацію “вчитель” – “учень” (Концепція НУШ, 2016).

Отже, проаналізувавши методи формування пізнавальних інтересів у світі НУШ можна підкреслити наступні суттєві ознаки: цілеспрямованість та системність методичної роботи, забезпечення взаємозв'язку педагогічної науки та практики, науково-методичний супровід професійного розвитку педагогічних кадрів, науково-методичний супровід освітніх практик та інновацій (Сорочан, 2018).

2.2. Методи стимулювання розвитку навчальних навиків у початковій школі

Розвиток пізнавальної діяльності молодшого школяра багато в чому залежить від методів стимулювання в навчанні, які використовуються, адже вони розкривають особливості індивідуального пізнання, а також взаємозв'язок внутрішнього і зовнішнього планів дій.

Існує підхід, згідно з яким формування навичок треба вести на доступних, але важких завданнях. Суть повторення бачиться в апробуванні різних дій, у розвитку вміння знаходити і виділяти правильні дії. Учнів тому вчать не боятися помилок, здійснювати пошукові дії, аналізувати допущені помилки і усувати їх. При цьому істотне значення має опора на чуттєві орієнтири. Учнів пропонуються способи

вирішення завдань, засновані на рухових актах. Вони заучують елементи правильної дії і поступово об'єднують їх в цілісну дію.

Ряд досліджень був присвячений вивченню ролі засвоєння орієнтирів дії в формуванні навичок, впливу знання цілей дій на результати поелементного відпрацювання рухів, значення установок і нагород, ефективності легких і важких завдань, порівнянності приватних і цілісних, формальних і змістовних вправ, результативності навчання навичкам за умови попередження помилок.

Кожен з цих факторів впливає на формування навичок, але оцінити їх за ступенем ефективності і позитивних змін не завжди виходить. На початковому етапі навчання аналітичний підхід виявляється більш результативним, формування навичок відбувається швидше і легше. Вони відрізняються більшою чіткістю, правильністю і міцністю. Однак потім, при об'єднанні окремих елементів в цілісні дії, виникають труднощі, хід навчання сповільнюється, а сформовані навички виявляються шаблонними і негнучкими.

При синтетичній методиці освіта навичок відбувається повільніше, в діях виявляються численні помилки. Але через деякий час хід навчання прискорюється, а сформовані навички характеризуються гнучкістю і адаптивністю до мінливих умов.

При формуванні навичок рекомендується використовувати вправи комплексного характеру, що включають рішення осмислених змістовних завдань і вправи аналітичного характеру на різних формальних об'єктах.

Спеціально організована діяльність, мета якої - формування психологічної готовності до оволодіння навчальною діяльністю, повинна спиратися на провідну діяльність даного віку - гру, послідовно включаючи в неї основні елементи навчальної діяльності. Нова діяльність не виникає відразу у всій своїй структурній цілісності, а складається поступово. При цьому одні компоненти з'являються раніше, інші пізніше. Окремі компоненти навчальної діяльності включаються в ігрову і утворюють у своїй єдності якісно своєрідне ціле – комбіновану форму: навчально-ігрову діяльність

В експериментальних дослідженнях С.Г. Якобсон і Т.Н. Доронової показано, що навчально-ігрова діяльність підкоряється певним принципам послідовного включення компонентів навчальної діяльності в ігрову, є більш ефективною, ніж ті форми організації ігрових прийомів, які традиційно використовуються в дошкільній педагогіці. Так, наприклад, в дослідженнях С.Г. Якобсон спочатку в гру вводить навчальне завдання, підпорядковуючи її ігровому завданню; ігрова діяльність при цьому зберігає свою структуру, а новий компонент - навчальна задача як би

надбудовується. Навчальна задача ставиться перед дітьми як підпорядкована ігровий, виконуючи функцію забезпечення процесу вирішення ігрової задачі.

На другому етапі завдання, спосіб вирішення і продукт замінюються відповідними компонентами навчальної діяльності. На третьому етапі мотивація навчальної діяльності включається як підпорядкована мотивації ігрової діяльності на основі підпорядкування мотивів.

С.Г. Якобсон підкреслює, що формування початкових форм навчальної діяльності у старших дошкільників здійснюється під безпосереднім керівництвом дорослого і при його постійній участі у всіх фазах діяльності. Цією залежністю від дорослого ранніх форм навчальної діяльності відрізняються від більш зрілих її форм, коли вона в значній частині здійснюється дітьми самостійно. Послідовне включення, а потім заміна деяких компонентів навчальної діяльності в грі можливі в спеціально змодельованій діяльності старшого дошкільника на основі навчально-ігрових ситуацій.

Навчальна гра розглядається в рамках навчальної діяльності як навчальне завдання особливого роду, задана в неявному вигляді. Оскільки навчальна гра в даному випадку використовується в навчальній діяльності молодших школярів, то важливе значення має тут співвідношення між прямим і побічним продуктом навчальної діяльності. Ефективність навчальної гри забезпечується переходом від непрямих продуктів навчальної діяльності до прямих, тобто усвідомленням учнями мети своєї діяльності, але при збереженні емоційної привабливості.

У рамках освітнього процесу до когнітивних методів можна віднести: запам'ятовування словникових або іноземних слів, формування поняття, висування гіпотези, побудова доказів і т.д. Ці методи формуються на основі комбінації інтелектуальних операцій і пізнавальних функцій (уваги, сприйняття, уявлення, мислення, пам'яті, фантазії) (Реан, 2002: 423).

Першокласнику важко проаналізувати власну навчальну діяльність, так як у нього поки погано сформовані механізми рефлексії та розумові операції. Третьюкласник ж, маючи досвід пізнавальної діяльності, володіє інформацією про те, які помилки він найчастіше робить; усвідомлює, що для того, щоб успішно вчитися, потрібно мати хорошу пам'ять і стійку увагу.

Отож, варто відзначити, що навчальна діяльність формує у дітей предметні навички, які дають їм інструмент пізнання, можливість самостійно організовувати власну діяльність і вибирати з користю для себе когнітивні стратегії. Часом когнітивні

методи учня і вчителя не збігаються, система навчання нерідко націлена на послідовну подачу матеріалу, кожен раз закріплюючи пройдене. При цьому індивідуальний когнітивний стиль дитини може бути заснований на цілісному сприйнятті навчального матеріалу, від загального до конкретного та ін. Вчителю важливо розуміти особливості власного когнітивного стилю і стилю дитини для того, щоб підвищити ефективність навчальної діяльності (Сухомлинський, 1971: 207).

III. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ НАВИКІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

На формування особистості дитини та формування її початкових навиків впливає дуже багато факторів. Перші роки свого життя основний вплив та виховання дитини покладається на батьків, тобто сім'ю, адже сім'я є першим осередком розвитку навиків. Після того, як дитина потрапляє в школу, основний вплив покладається на педагога. Тут грають важливу роль особистісні якості вчителя, його фаховий рівень, стиль викладання та педагогічної комунікації. Також не мало важну роль у формуванні навчальних навиків учнів відіграє склад класного колективу та шкільні умови.

3.1. Сім'я, як перший осередок розвитку навчальних навиків

У сучасних умовах сім'я залишається основним виховним інститутом становлення особистості дитини. Тут проходять перші роки життя людини, які є найбільш чутливими для формування цілого комплексу психічних якостей і властивостей. Сім'єю називають малу соціальну групу, що існує на основі шлюбних зв'язків, кровної спорідненості або всиновлення та характеризується спільним проживанням її членів та спільною відповідальністю за виконання притаманних їй функцій (Олійник, 2013).

Пріоритетними завданнями сім'ї, доводять вчені, є створення максимальних умов для зростання й розвитку дитини; стати соціально економічним і психологічним захистом дитини; передати свій досвід задля створення і збереження сім'ї, виховання своїх дітей і повага до старших; передати етнокультурний досвід свого народу; навчити дітей корисним прикладним навичкам та вмінням, спрямованим на самообслуговування та допомогу батькам; забезпечити моральний розвиток дитини; виховати почуття власної гідності, цінності власного Я (Радул, 1997).

Для повноцінного розвитку дитини важливими є різні види діяльності, проте пріоритетними визначаються ігрова та навчальна, які тісно пов'язані між собою і завжди мають освітній, виховний та розвивальний ефект. Сім'я повинна домогтися активного включення дитини у різні види діяльності. Ця проблема особливо актуалізується у період активної підготовки дитини до шкільного навчання. В житті кожної дитини є безліч різних періодів, коли деякий вплив навчання залишає

сильніший слід, ніж інші у її психічному розвитку. Ці періоди розвитку називаються сенситивними.

У сенситивні (найсприятливіші) (пізньої лат. *Sensitivus* – чутливий) періоди розвитку відбувається стрімкий розвиток психічних функцій (сприймання, мовлення, пам'яті, уяви, мислення та ін.). Власне, цей період і визначає наступний розвиток та удосконалення можливостей людини. Практично усі сенситивні періоди припадають на дошкільний вік. У цей період якась частина дітей відвідує дитячий дошкільний заклад, а значна частина виховується і розвивається у сім'ї. Від того, наскільки педагогічно компетентними і наполегливими у справі виховання є батьки, залежить подальший успіх навчання і розвитку дитини.

На житті сучасної української сім'ї позначаються чи не усі суспільні процеси – економічні, політичні, демографічні, культурні, процеси глобалізації та урбанізації тощо.

Нині актуальності набуває педагогічний супровід батьків. Його специфіка полягає у його меті – цілеспрямований розвиток особистості супроводжуваної людини, здійснюваний за допомогою спеціальних педагогічних систем (освіти, виховання, навчання) і сукупності умов. Педагогічний супровід сім'ї може виступати як комплекс педагогічних технологій розвитку дитини, психолого-педагогічної підтримки і допомоги сім'ї, організації різних форм взаємодії з батьками, що сприяє повноцінному розвитку особистості дошкільнят у передшкільний період. У ході педагогічного супроводу батьків реалізовується системний підхід, як засіб вирішення сукупності проблем пов'язаних із підготовкою батьків до шкільного життя дитини, надання їм необхідних знань, інформації, навчально-методичного забезпечення та ін. (Кандаурова, 2005)

Вивчивши труднощі й успіхи дитини при переході на сходинку початкового навчання і простеживши їх взаємозв'язок з вихованням і розвитком дитини в сім'ї, вчені прийшли до висновку про велике значення родини у підготовці дитини до школи, адже підготовка дитини до школи має розпочинатися із раннього віку. Однак, не всі батьки самостійно, без допомоги дошкільного закладу, можуть забезпечити підготовку дитини до шкільного навчання. Як правило, діти, які перебували вдома у дошкільний період мають рівень готовності до школи нижчий, ніж діти, які відвідують дошкільний заклад. Оскільки батьки «домашніх» дітей не завжди компетентні в питаннях організації навчально-виховного процесу дошкільників та психолого-педагогічних їх особливостях. Результат підготовки дитини до школи

значно покращується, коли дитина відвідує дошкільний заклад: батьки постійно отримують поради фахівців, а з дітьми працюють підготовлені педагоги, на практиці реалізується принцип єдності впливу на дитину ДНЗ і сім'ї (Сухомлинська, 2012).

Досліджуючи питання сімейного виховання дітей різного віку, В. Сухомлинський звертав увагу і на такий його важливий аспект, як підготовка дитини до навчання, наголошуючи, що для батьків велике щастя готувати дитину до школи, потім спостерігати за її першими кроками на великій стежці до знань (Клочко). Але він вважав, що є категорія батьків, які думають, що малюка не треба нічому навчати, доки прийде час вступу до першого класу, і краще, щоб дитина не знала букви до школи. Зрозуміло, що в сучасних умовах така формула батьківського ставлення набула дещо алегоричного значення, але залишається вона такою ж актуальною, як слова педагога про те, що вступ малюка до школи — це не тільки радість і щастя, а це і багато турбот та праці. Тобто, підготовка до такої важливої події в житті дитини повинна розпочинатися в сім'ї відразу, як дитина почне свідомо дивитися на світ і усвідомлює сама себе як живу істоту (Сухомлинська – Савченко, 2012).

Отже, якщо в дошкільний період не буде належного виховання і дитина позбавлена того, що необхідно для її повноцінного розумового розвитку, то вона не буде добре підготовлена до навчання. Тому потрібно забезпечити дитину не тільки фізичними потребами, а й створювати для неї людське середовище з джерелом знань про явища навколишнього світу. Першими мають забезпечити ці умови батьки (Марочко, 2002).

Даючи поради батькам відносно підготовки дитини до школи, науковець говорить про необхідність дбати про духовний і розумовий розвиток одночасно. Отже, потрібно всебічно розвивати, стимулювати й задовольняти дитячу цікавість й допитливість. А для цього кожен раз треба звертати увагу на те, коли дитина задає будь-які запитання, намагатися проводити з нею якомога більше часу. Водночас потрібно не тільки виховувати, розвивати розум дитини, а й чомусь навчати її (Сухомлинська – Савченко, 2012).

3.2. Особистісні якості педагога початкової школи

Ефективність педагогічного процесу в початковій школі значною мірою залежить від особистості вчителя. Сьогодні перед учителем початкової школи ставиться ряд вимог щодо професійно-значущих особистісних якостей педагога. Вони здійснюють

великий вплив на результат професійно-педагогічної діяльності і визначають індивідуальний стиль вчителя.

Компетентність вчителя – це сукупність його особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, гармонійна інтеграція яких в педагогічній діяльності дає оптимальний результат. На перший план висуваються внутрішні фактори вчителя: особистісні якості, тобто структура особистісних здібностей та рис характеру, його загальна культура, управлінські та організаторські можливості, а вже потім – кваліфікаційна компетентність, яка передбачає знання, уміння, навички з отриманої спеціальності (Банашко).

Отже, професійно значущі якості особистості – це важливі психологічні характеристики, до яких певна професійна діяльність висуває підвищені вимоги. Високий рівень розвитку професійно значущих якостей особистості людини при сформованій позитивній мотивації є важливою умовою, що забезпечує його високу продуктивність у професійній діяльності (Гончаренко, 2000).

Поняття професійно значущого об'єднує внутрішнє і зовнішнє, виокремлює й конкретизує головне в предметному змісті мотивації та регуляції поведінки педагога. Якості особистості, які залучені до процесу становлення професійної діяльності, впливають на ефективність її виконання з основних параметрів: продуктивності, якості, надійності. Існує більш ніж 500 класифікацій професійно значущих якостей учителя. Учені пропонують різноманітний набір особистісних якостей, важливих для професії педагога. Робляться спроби виділити найсуттєвіші з точки зору ефективності педагогічної діяльності (Мойсеюк, 2007).

Правомірним є виділення домінантних, периферійних, негативних і професійно недопустимих якостей. Домінантними вважають якості, відсутність кожної з яких унеможлиблює ефективне здійснення педагогічної діяльності; периферійними – якості, які не справляють вирішального впливу на ефективність педагогічної праці, проте сприяють її успішності; негативними – якості, що призводять до зниження ефективності педагогічної діяльності, а професійно недопустимими – ті, що ведуть до професійної непридатності вчителя. Розглядаючи домінантні якості, з них можна виділити такі (Сорочинська, 2013):

1. Гуманність – любов до дітей, вміння поважати їхню людську гідність, потреба і здатність надавати кваліфіковану педагогічну допомогу в їхньому особистісному розвитку.
2. Громадянська відповідальність, соціальна активність

3. Справжня інтелігентність – високий рівень розвитку інтелекту, освіченість у галузі предмета викладання, ерудиція, висока культура поведінки.

4. Правдивість, справедливість, порядність, чесність, гідність, працьовитість, самовідданість.

5. Інноваційний стиль науково-педагогічного мислення, готовність до створення нових цінностей і прийняття творчих рішень.

6. Любов до предмета, який викладається, потреба в знаннях, у систематичній самоосвіті.

7. Здатність до міжособового спілкування, ведення діалогу, переговорів; наявність педагогічного такту, що визначає стиль поведінки учителя, викликає упевненість учнів у доброзичливості вчителя, його чуйності, доброти, толерантності (Вінник, 2016).

З-поміж периферійних якостей можна виділити такі:

1. Привітність.
2. Почуття гумору.
3. Артистизм.
4. Мудрість (життєвий досвід).
5. Зовнішня привабливість (Люріна, 2010).

Ці якості педагога створюють його авторитет, який здобувається наполегливою працею. У педагога може бути лише авторитет особистості. Якщо ж говорити про негативні якості, то з них можна виділити такі:

1. Байдужість до вихованців.
2. Упередженість.
3. Зарозумілість.
4. Мстивість.
5. Неврівноваженість.
6. Байдужість до предмета, який викладається.
7. Розсіяність (Сорочинська, 2013).

Учитель початкових класів, поєднуючи різноманітні важливі якості, визначає свій стиль діяльності. Залежно від рівня ефективності педагогічної праці виділяють такі типи комбінацій професійно значущих якостей його особистості: 1) позитивний без негатива.

- 2) позитивний з негативом.

3) позитивний, що нейтралізується негативом (Мойсеюк, 2007).

3.2.1. Фаховий рівень вчителя

Загальновідомо, що професійна культура – невід’ємна складова майбутньої професії. Для того щоб учитель початкової школи став взірцем для наслідування, був майстром своєї справи, він повинен бути висококультурним, мати високий рівень моральності та людяності, володіти особистісною професійною неповторністю й унікальністю, своїм стилем діяльності, концептуальністю професійного мислення (Зазюн, 2007). Все це говорить про те, що майбутній фахівець початкової школи у процесі професійної підготовки в навчальному закладі повинен володіти ключовими компетентностями. Одна з найважливіших – професійна компетентність, що характеризується поєднанням теоретичних знань з практичною підготовленістю і включає здатність майбутнього фахівця здійснювати всі види професійної діяльності згідно з освітніми стандартами напряму і спеціальності; комунікативну готовність, володіння мовою; вміння користуватися комп’ютерною технікою та іншими засобами зв’язку та інформації, знання психології та етики спілкування; уміння орієнтуватися в нестандартних умовах і ситуаціях; аналізувати проблеми, розробляти план дій, бути готовим до його реалізації та відповідальності за виконання; застосування різноманітних активних форм навчання і виховання, спрямованих на підвищення особистісних якостей відповідно до змісту особистісно творчого структурного компонента професійної культури фахівця (Гомеля, 2014).

В професійній діяльності вчителя початкової школи виділяються і ті підсистеми, що є провідними і визначальними для спеціалізації. Інтегративною підсистемою професійних якостей вчителя початкових класів є педагогічне мислення (Гура, 2012). Саме воно трансформує решту професійних функцій. Завдяки ньому реалізуються всі підсистеми професійних якостей вчителя початкових класів. Саме воно є основним видом професійної діяльності педагога.

Професійне педагогічне мислення як “пізнавальний процес виявлення педагогічної проблемності, вирішення котрої характеризується особистісною включеністю педагога у перетворення в ході професійної діяльності”. Виходячи з цього, визначається й творче педагогічне мислення – як “вищий пізнавальний процес пошуку, виявлення і вирішення педагогічної проблемності в ході професійної діяльності педагога, який відбувається на вищому, ієрархічно організованому рівні”

(Вікторенко, 2017). Таким чином, професійне мислення вчителя початкової школи є складним особистісним утворенням, що інтегрує в собі взаємопов'язані компоненти – мотиваційний, змістовно операційний, рефлексивно-самооцінювальний, розвиток яких сприяє успішній реалізації професійної діяльності.

Виділені складові компоненти професійно-педагогічної культури: - аксіологічний – утворений сукупністю педагогічних цінностей; - технологічний – включає способи і прийоми педагогічної діяльності вчителя; - особистісно творчий – розкриває механізм оволодіння професійною культурою поглядів (Терещук, 2007).

Слід зауважити, що у професійній культурі вчителя особливе місце займає педагогічний такт як стиль його поведінки у взаєминах із колегами, учнями та їх батьками, в якому одночасно поєднуються вимогливість і чуйність, справедливість і гуманність, витримка, оптимізм та інші якості його особистості. Його потрібно поступово виробляти в процесі свідомої і наполегливої роботи над собою та взаємодією з учнями. Потрібно навчитися керувати своїми почуттями (Вальоса). Адже грубе ставлення створює в школяра негативну установку щодо вчителя і предмета, якого він навчає, до школи і до навчання взагалі. Діти сприймають крик як напад на них, або захист від них. І те, й інше викликає реакцію активного протесту (Андрущенко, 2005). Педагог повинен бути взірцем для своїх учнів, надихати їх. Справжній вихователь той, хто йде до своїх учнів зі своїми яскравими і чистими думками, ідеями, переконаннями, коли слово в його устах є привабливою і натхненною силою, вважав великий педагог. Тому у майбутнього вчителя ще у студентські роки треба сформувати вміння бути тактовним, стриманим, інтелігентним, уміти аналізувати свою поведінку, помічати недоліки у своїй професійній діяльності, наполегливо працювати над самовдосконаленням. Формування професійної культури пов'язане з формуванням культури спілкування і мовлення майбутнього вчителя. Спілкування забезпечує реалізацію функцій навчання, виховання та розвитку особистості (Терещук, 2007).

Слово вчителя – це головний засіб педагогічної діяльності. Тому мовлення вчителя має бути логічним, правильним, виразним, багатим за словниковим запасом (Хомич, 1998). Такий погляд на особистість сучасного фахівця обумовлює наявність у нього відповідних професійних і особистісно значущих якостей, серед яких:

- інтерес до професійної діяльності;
- уміння і навички рефлексії;
- сформованість духовних цінностей;

- ступінь усвідомленості професійних дій;
- опора в діяльності на знання особливостей дітей;
- сформованість найважливіших моральних якостей (відповідальність, почуття такту, працьовитість);
- здатність працювати за різними технологіями і методичними системами;
- спостережливість (Немов, 1995: 24).

У разі відсутності будь-якої з них педагог не може плідно здійснювати свою професійну роботу, бо зазначені якості зумовлюють формування педагогічного стилю діяльності фахівця, оновлюючи його творчий характер, особливий стиль розумової діяльності, пов'язаний з новизною й значущістю її результатів. Таким чином, сьогодні сучасний учитель повинен бути педагогом-професіоналом з високою професійною культурою, розвиненими творчими та науковими здібностями, високим рівнем інтелектуального потенціалу, уміти піднести себе, свій імідж, свої цінності, цінності духовної культури, результати своєї праці, власну педагогічну систему, свою позицію, точку зору, манеру спілкування тощо. Отже, можна визначити вимоги, які ставить суспільство до сучасного фахівця:

- здатність упродовж усього життя бути відкритим до нових знань, уміти використовувати їх у практичній діяльності;
- вдало впроваджувати сучасні інноваційні освітні технології, розуміти суть та переваги кожної окремої інновації, професійно реалізовувати на практиці оригінальні педагогічні підходи;
- постійно вдосконалювати вміння шукати власні моделі вирішення різних ситуацій;
- необхідність нестандартного і творчого мислення в процесі вирішення тих чи інших завдань.

Ураховуючи те, що сьогодні професія вчителя помітно втрачає звичний рейтинг, а це негативно впливає на професійне самовизначення молодих людей, необхідно окреслити основні вимоги до професії педагога:

- любов і повага до дітей, вміння дивуватися та радіти їхнім перемогам над труднощами;
- відкритість і доброзичливість;
- готовність до освоєння духовних цінностей, культивування їх серед своїх учнів; - готовність до творчої самореалізації та самовдосконалення;

- наявність умінь і навичок здійснювати самоконтроль над власними негативними думками, бажаннями, емоціями;

- гуманістична спрямованість особистості (Данилова, 2002).

3.2.2. Стиль викладання

Педагогічний стиль учителя є основним компонентом педагогічної майстерності; це внутрішня установка в діяльності педагога на один із двох типів взаємодії – партнерство чи результативність (Амінов, 1997: 38). Індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя є своєрідним проявом особистості в педагогічній діяльності через усталену систему засобів і прийомів, що утворюють особистісну систему дій (Ковалів, 2005). У науково-педагогічних джерелах Словацької Республіки використовується поняття «викладання/навчання» – діяльність учителя в процесі навчання; «учіння» – діяльність учня в процесі навчання; відповідно – «викладацький (научувальний, навчальний) стиль учителя», «стиль викладання учителя», а також стосовно учня – «стиль учіння (навчання)» (Староста – Химич, 2016).

Поняття «викладацький стиль учителя» трактується у широкому та вузькому значенні (Маняк, 2003). По перше – це спосіб викладання, який використовує педагог; по друге – це система методів навчання, які вчитель використовує. Таким чином, поняття «індивідуальний стиль педагогічної діяльності» можна розглядати як багатоаспектне з позицій різних підходів. Це особистісно-розвивальний підхід (стиль як індивідуально-своєрідна система розвитку особистості вчителя); діяльнісний підхід (стиль як визначальний компонент системи способів діяльності); особистісно-діяльнісний підхід. Індивідуальний стиль вчителя молодших класів можна розглядати як основний компонент педагогічної майстерності (Староста - Химич, 2016).

3.2.3. Стиль педагогічної комунікації

Професійне володіння мовою важливе для вчителів усіх ланок, але для вчителя початкової школи це вміння особливо важливе. У молодшому шкільному віці визначаються ідеали, погляди і позиції, виробляється світогляд, засвоюються норми поведінки в контексті конкретної національної культури. У силу того, що на етапі початкового навчання мовна самостійність молодших школярів невелика, учителів початкових класів необхідно досконало володіти системою комунікативних умінь.

Саме комунікативні вміння є найбільш значущими в керівництві навчально-виховним процесом, тому що вирішують проблеми емоційного благополуччя та подолання негативних відчуттів у ході публічної діяльності, що є однією із складних психологічних проблем, яку частіше за інших вирішує молодий педагог (Мартинюк, 2006).

М. М. Поддьяковим вводиться термін „дидактичне спілкування”, теоретично обґрунтовується його зміст і експериментально перевіряються основні методи і форми, які сприяють формуванню в майбутніх учителів умінь дидактичного спілкування. На Заході вже не одне десятиліття ведеться розробка цілого напрямку, названого в США „комунікативною” педагогікою. Спілкування в цьому руслі виступає як провідна діяльність, а шкільний клас розглядається як певна комунікативна система (Шапран, 2013).

Взаємодія людей разом із предметно-практичною діяльністю – суть, головні чинники розвитку людини. Людські взаємини, повинні будуватися на такій основі, щоб обидві сторони спілкуються на рівних, як рівноправні учасники процесу спілкування. При дотриманні цієї умови встановлюється міжособистісний контакт між учнем та вчителем, у результаті якого і виникає діалог. Створюється оптимальна база для позитивних змін у пізнавальній, емоційній, поведінковій сферах кожного з учасників спілкування (Скворцова, 2013).

Педагогічна комунікація або педагогічне спілкування – це, на думку В. Д. Ширшова (Ширшов, 2011), організація навчально-виховної діяльності на основі сприйняття, засвоєння, використання та передачі інформації з різних джерел (Сергієнко, 2012). Щоб управляти взаємовідносинами, що сприяють продуктивній навчально-виховній роботі, потрібно знати особливості спілкування взагалі, а педагогічного – у першу чергу. На основі цих понять уточнимо визначення навчальної комунікації. Поняття „навчальна комунікація” є більш вузьким стосовно поняття „педагогічна комунікація”. Під навчальною комунікацією ми розуміємо процес інтелектуального та емоційного обміну інформацією, у ході якого здійснюється збір, перерозподіл інформації і встановлюються міжособистісні контакти між тим, хто навчає, і тими, хто навчається в шкільній аудиторії. Навчальна комунікація виступає як засіб вирішення навчальних завдань, як соціально-психологічне забезпечення навчально-виховного процесу і як спосіб організації взаємин викладача й учнів. Навчальна комунікація в навчальному процесі є основним параметром, який впливає на весь процес навчання і виховання, тому що основні елементи навчання (цілі,

завдання навчання, зміст, форми, методи і засоби) реалізуються за допомогою і в процесі взаємодії учня і вчителя. У цьому процесі або відбувається, або не відбувається (Шапран, 2013).

Слід зазначити визначальне значення аксіологічних основ в освітньому середовищі в умовах навчального діалогу між педагогом і учнями, оскільки в навчальній комунікації суб'єкт-суб'єктні відносини можливі лише в тому випадку, коли вчитель – це яскрава, унікальна особистість, безумовно, з неповторними індивідуальними характеристиками до якої учні тягнуться і прагнуть бути схожими на нього. У такій навчальній комунікації вчитель і учень стають партнерами, співавторами навчального діалогу, що виконують і реалізують одну дидактичну мету, прагнуть до спільного пошуку розв'язання поставлених навчальних задач, а пізнання і спілкування в умовах освітнього середовища стають визначальними компонентами навчального процесу. У зв'язку з цим, величезну роль набуває вивчення навчальної комунікації педагогів з дітьми на різних уроках (Шапран, 2013).

3.3. Склад класного колективу

Педагогічний колектив – це єдине ціле, об'єднане спільними педагогічними завданнями, що складається з осіб, які відрізняються між собою за віком, досвідом і своїми педагогічними поглядами. Для того, щоб колектив педагогів міг працювати над реалізацією почесної місії – формувати конкурентоспроможного випускника, необхідно узгодити зусилля всіх учасників навчально-виховного процесу в навчальному закладі (Осипчук, 2013).

У педагогічному колективі творчі здібності вчителів набувають постійного розвитку. Вчителі мають можливість здійснювати самоаналіз, порівнювати свою успішність з успішністю інших, визначити рівень своїх здібностей. Тільки працюючи в колективі можливо збагачують свій педагогічний досвід, а також ділитися ним з іншими. (Осипчук, 2013).

Треба зробити висновок, що для творчої діяльності вчителів загальноосвітнього навчального закладу характерні, по-перше, інноваційна спрямованість, по-друге, спрямованість на саморозвиток себе як креативної індивідуальності в процесі творчої колективної діяльності. Специфікою даного явища є рефлексивний аспект у творчій активності педагога, що являє собою осмислення, переосмислення та перетворення суб'єктом цілесміслової педагогічної свідомості, професійно-педагогічної діяльності,

спілкування, тобто своєї поведінки як цілісного стану (відношення) або готовності до творчої педагогічної діяльності, яка залежить від ряду чинників, що впливають на розвиток творчого потенціалу педагогічного колективу (Тимошко, 2016).

3.4. Шкільні умови

Школа - це унікальний інститут соціалізації, який впливає на становлення молодої людини систематично і протягом тривалого періоду часу. Протягом шкільного навчання відбуваються значні зміни у відносинах між учнем і середовищем. Соціальна ситуація розвитку змінюється кілька разів: зміни провідної діяльності, відносин з оточуючими, можливостей школяра, його новоутворень і переживань визначають специфіку динамічної рівноваги особистості в системі «індивід - середовище».

Зміни взаємовідносин всередині даної системи детермінуються не тільки розширенням найближчого соціального оточення і зміною його вимог, а й значними змінами, що відбуваються в сучасному суспільстві у зв'язку з переходом на нові політичні та економічні відносини. Вони прагнуть переосмислення цілей школи, змісту навчальних програм, форм і методів навчання і виховання (Навальківська, 2017). Проведені в школі зміни доповнюють і підсилюють динамічність відносин «індивід - середовище».

Якість організації загальної системи навчання визначальним чином впливає на характер адаптації учнів до школи. Існує певний взаємозв'язок внутрішніх чинників шкільної адаптації (властивостей нервової системи, мотивів навчання, інтелекту, статусу учня в групі, соціально-психологічних характеристик особистості) і зовнішніх факторів (відносин і уявлень вчителів і батьків). Внутрішні чинники забезпечують цілісність і відносну самостійність системи адаптації, відкритість системи і можливість впливу на неї забезпечується впливом зовнішніх чинників. Облік педагогами в процесі навчання учнів усіх факторів шкільної адаптації підвищує її успішність.

Отже, щоб адаптація учня пройшла успішно повинні виконуватися такі шкільні умови: 1. Спрямованість навчально-виховного процесу на інтереси дитини.

2. Створення сприятливого психологічного клімату як у школі, так і в сім'ї, за якого панує любов, повага, взаєморозуміння, співчуття і терплячість.

3. Віра в унікальність кожної дитячої особистості, зацікавленість у долі кожної дитини, створення атмосфери успіху.

4. Надання допомоги дитині в усвідомленні себе як особистості.

5. Забезпечення оптимального фізичного, розумового, психічного розвитку дитини.

6. Розвиток мотиваційної сфери дитячої особистості.

7. Розвиток необхідних психологічних якостей: ініціативності, здатності до вмотивованого ризику, адекватної самооцінки, високої працездатності, сили волі, самодисципліни, відповідальності, вміння розподіляти свій час, впевненості, самоповаги, стійкості у подоланні труднощів.

8. Збагачення та розширення Я-образу дитини через розширення сфер її діяльності. Забезпечення простору для уяви. Формування навичок творчого саморозвитку (Максимова, 2003).

9. Здійснення психологічної підтримки дитини шляхом опори на сильні сторони дитини, уникнення підкреслення її промахів, демонстрації оптимізму, задоволення, любові та поваги до неї, прийняття індивідуальності дитини, виявлення віри у неї, уникнення дисциплінарних заохочень і покарань, надання дозволу самостійно вирішувати проблеми там, де це можливо, здійснення взаємодії з дитиною, проведення з нею більше часу.

10. Забезпечення індивідуально-диференційованого підходу до дітей.

11. Дотримання єдності у виховній роботі членів родини, школи та позашкільних установ, що здійснюють виховання учня.

12. Виховання у дитини почуття соціальної відповідальності (Томчук, 2018).

IV. ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ НАВИКІВ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ В ОПОРНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ «ТЯЧІСЬКА ЗОШ І-ІІІ СТ. №1 ІМ. В. ГРЕНДЖІ-ДОНСЬКОГО ТЯЧІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ»

Історія Тячівської ЗОШ №1 починається з 1945 року. В цьому році Тячівську горожанську школу переформували в середню. Вона була єдиною середньою школою району.

Будівля Тячівської ЗОШ І-ІІІ ступенів №1 ім. Гренджі-Донського збудована в 1972 році. Загальна площа будівлі – 4049,80 кв.м.

У 1997 році на території школи відкрили музей в честь столітнього ювілею Василя Гренджі-Донського. Звання «Флагмани освіти України» школа отримала у 2011 році. Гордістю школи є вчительський ансамбль та хор «Дзвіночок» учнів початкових класів.

На сьогоднішній день в школі навчається 708 учні, з них у початковій ланці 292. Працюють 68 педагогів та 12. Серед них: 41 вчителів з кваліфікацією вищої категорії, 26 - присвоєно звання старший вчитель, 4 вчителів-методистів і 1 Заслужений вчитель України.

У класах початкової школи працює 28 педагогів, з них 12 класних керівників, 8 вихователів групи продовженого дня і 8 вчителів предметників.

Будівля школи в хорошому стані. Була проведена теплосонація, замінена покрівля даху. Зараз проводиться капітальний ремонт всередині приміщення, заміна меблів. Школа оснащена мабуть найбільшим спортзалом у місті, комп'ютерним класом, бібліотекою та різними фаховими кабінетами. Практично в кожному класі встановлений проєктор, що дозволяє інтегрувати процес навчання. На подвір'ї облаштоване міні футбольне поле з штучним покриттям.

Директор школи Стойка Тетяна Іванівна, вона на цій посаді з 2016 р.

Адреса навчального закладу: 90500, Закарпатська область, Тячівський район, м. Тячів, вул. Вайди,13. <https://tyachiv.wixsite.com/school1> (Додаток 1).

Для проведення дослідження для доказу своїх гіпотез ми написали заяву директору навчального закладу, який дозволив провести такого типу дослідження (Додаток 2) наказом по школі (Додаток 3).

4.1. Методи дослідження

Для вивчення рівня розвитку навчальних навиків учнів початкових класів була проведена дослідницька робота в чотири етапи. Для першої та другої частини ми склали дві анкети. Матеріали, на основі яких складені анкети, взяті із статті «Про загальнонавчальні уміння і навички учнів початкової школи» (Чубарук, 2019), адже успіх у навчанні учня початкової ланки залежить від рівня загальнонавчальних умінь і навиків.

У першій частині була створена Анкета для вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків для учнів першого класу (Додаток 4), другого класу (Додаток 5), третього класу (Додаток 6) та четвертого класу (Додаток 7) окремо. Так, як у кожному наступному класі розвиваються вміння і навички, формування яких відбулося в попередньому. Для проведення аналізу формування навчальних навиків учнів у межах школи, класний керівник самостійно заповнював анкету для кожного учня свого класу. Відповідаючи на запитання, учитель повинен був оцінити рівень розвиненості необхідних пізнавальних навиків даної дитини у п'яти бальній системі, де самий нижчий рівень 1 бал, а самий високий 5 балів. Ми ці бали підраховували і визначали рівень розвитку кожної дитини.

Друга частина дослідження була спрямована на вивчення самостійності учнів вдома. Для батьків тих самих учнів була створена Анкета для вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів в домашніх умовах (Додаток 8). Вона служить для вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів в домашніх умовах, її заповнили батьки кожної дитини. Батькам потрібно було оцінити кожне твердження від 1 до 5 (де 1 – ніколи, 2 – рідко, 3 – часто, 4 – зазвичай, 5 - завжди), та поставити позначку у відповідну колонку. В залежності від того, як оцінили батьки рівень одних чи інших навиків своєї дитини, можна побачити на скільки вона є самостійною вдома.

Через карантинні обмеження анкети заповнювалися в електронному варіанті.

Третя частина дослідження була направлена на вивчення педагога, його стилю навчання, методів навчання та його педагогічний вплив. Для цього було використано анкету Методи які використовуються учителем у навчанні початкової школи (Додаток 9). Вона була складена на основі матеріалу із статті «Методи навчання та їх класифікація» (Мартиненко – Хоружа, 2006). За допомогою цієї анкети можна

дослідити методи, які використовуються учителем у навчанні початкової школи, і як часто вони використовуються.

У *четвертій частині* дослідження для оцінки володіння вчителем початкових класів професійно-педагогічними знаннями, вміннями та навичками з формування позитивного ставлення учнів до навчання було використано анкету Експертна діагностика для педагогів початкової школи (Додаток 10) (Бойко, 2013: 34-35). Потрібно було по кожному пункту оцінити рівень своїх знань і навиків у 5-ти бальній системі, де 1 бал самий низький рівень, а 5 балів – самий високий. Кожен учитель першого, другого, третього та четвертого класу заповнив цю анкету, поставивши позначку у відповідну колонку. В заповненій анкеті ми підраховали кількість набраних балів і поділили отримане число на кількість питань в анкеті, тобто 21. Так ми отримали коефіцієнт який показує рівень володіння учителем професійно-педагогічними знаннями, вміннями та навичками, де результат від 1 до 2,4 балів показує низький рівень, від 2,5 до 3,9 – середній рівень, від 4 до 5 – високий рівень.

4.2. Аналіз отриманих результатів дослідження

Під час дослідження було заповнено 128 анкет. У *першій частині* ми дослідили рівень розвиненості пізнавальних навиків 60 учнів, з них 15 першокласників, 14 учнів другого класу, 17 учнів третього класу та 14 четвертокласників. Для цього класний керівник кожного класу заповнив анкету для кожної дитини. В заповненій анкеті ми додали кількість балів і визначили рівень розвиненості пізнавальних навиків кожного учня. Питання в анкетах для кожного класу були різними, так як кількість і рівень навчальних навиків відрізняється і залежить від віку учнів. Через карантинні обмеження всі анкети заповнювали в електронному варіанті. Отримані результати ми узагальнили в окремі таблиці для кожного класу.

У першому класі навчається 15 учнів 6-7 річного віку. Рівень розвиненості пізнавальних навиків учнів 1. класу показані в Таблиці 1.

Узагальнення результатів анкети
вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів 1 класу

№	Ініціали дитини	Стать	Вік дитини	Високий рівень 48-60 бали	Середній рівень 25-47 бали	Низький рівень 12-24 бали
1	ДКМ	Ж	6	57		
2	ДВЮ	Ч	6		46	
3	ДП	Ч	6	54		
4	ДДО	Ч	7	57		
5	КДВ	Ч	6	54		
6	КМХ	Ч	6		31	
7	МІР	Ж	7		47	
8	МВВ	Ч	6	49		
9	МЄЄ	Ч	7	52		
10	МОВ	Ч	7	52		
11	МАВ	Ч	6	49		
12	МСВ	Ж	6	52		
13	РНМ	Ч	7		47	
14	РЕІ	Ж	6	54		
15	ФАІ	Ч	6	57		
Всього:				11	4	0

Підводячи підсумки по цій таблиці бачимо, що у першому класі є 15 учнів 6-7 річного віку, з них 11 хлопців та 4 дівчат. За оцінюванням класного керівника 11 учнів мають високий рівень розвиненості пізнавальних навиків, і всього четверо досягли середнього рівня. В класі відсутні учні з низьким рівнем розвитку пізнавальних навиків. Тобто більшість учнів класу мають високий рівень

В другому класі навчається 14 учнів 7-8 річного віку. Підсумувавши бали в анкеті для кожного учня ми отримали рівень розвиненості пізнавальних навиків:

Таблиця 2

Узагальнення результатів анкети
вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів 2 класу

№	Ініціали дитини	Стать	Вік дитини	Високий рівень 76-95 бали	Середній рівень 39-75 бали	Низький рівень 19-38 бали
1	ВВВ	Ж	8	92		
2	ГСМ	Ж	7	82		
3	ДДО	Ж	7		44	
4	ДДД	Ч	8	95		
5	ДММ	Ч	7	84		
6	ЛІМ	Ч	7	89		
7	ЛКЯ	Ж	8	95		
8	ОАО	Ч	7	85		
9	ПМА	Ч	7	95		
10	РРР	Ч	8	79		
11	ФНМ	Ч	8		42	
12	ШГМ	Ж	7		70	
13	ШПІ	Ж	8		75	
14	ШВІ	Ч	7	87		
Всього:				10	4	0

Підводячи підсумки по цій таблиці бачимо, що у другому класі є 8 хлопців та 6 дівчат. За оцінюванням класного керівника 10 учнів мають високий рівень розвиненості пізнавальних навиків, і всього 4 учня досягли середнього рівня. В класі немає учнів з низьким рівнем розвитку пізнавальних навиків. Тобто більшість учнів класу мають високий рівень

У третьому класі навчається 17 учнів 8-9 річного віку, рівень розвитку пізнавальних навиків учнів :

Узагальнення результатів анкети
вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів 3 класу

№	Ініціали дитини	Стать	Вік дитини	Високий рівень 88-110 бали	Середній рівень 45-87 бали	Низький рівень 22-44 бали
1	БАВ	Ж	8		77	
2	БОЯ	Ж	8	102		
3	ВВВ	Ч	9		61	
4	ГДМ	Ч	8		86	
5	ГАП	Ж	9		84	
6	ГДВ	Ч	9	92		
7	ЗАБ	Ч	9		65	
8	ІПЮ	Ч	8		77	
9	КАБ	Ж	9	98		
10	МФА	Ч	9		72	
11	ПМВ	Ч	9	104		
12	РАВ	Ж	8	92		
13	СМВ	Ж	9	109		
14	ТП	Ч	8	109		
15	ФСМ	Ж	8	106		
16	ФКІ	Ж	8	98		
17	ШВВ	Ж	8	108		
Всього:				10	7	0

Підводячи підсумки по цій таблиці бачимо, що у третьому класі є 8 хлопців та 9 дівчат. За оцінюванням класного керівника 10 учнів мають високий рівень розвиненості пізнавальних навиків, і 7 учнів досягли середнього рівня. В класі відсутні учні з низьким рівнем розвитку пізнавальних навиків. Тобто більше половини учнів класу мають високий рівень.

В четвертому класі навчається 14 учнів 9-10 річного віку. Отримані відповіді про рівень розвиненості пізнавальних навиків учнів 4. класу показані в Таблиці 4.

Узагальнення результатів анкети
вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів 4 класу

№	Ініціали дитини	Стать	Вік дитини	Високий рівень 88-110 бали	Середній рівень 45-87 бали	Низький рівень 22-44 бали
1	БІР	Ч	9	96		
2	БВВ	Ж	9		87	
3	ГМР	Ч	10		46	
4	ГДМ	Ч	10		68	
5	ДСВ	Ч	9		56	
6	ЗВВ	Ж	9		87	
7	КВВ	Ж	9	101		
8	ПМА	Ч	10	100		
9	ПДВ	Ж	10		84	
10	СДВ	Ж	9		78	
11	СДС	Ч	9		54	
12	ТОІ	Ж	10		87	
13	ЧКІ	Ж	9	104		
14	КМР	Ч	9		75	
Всього:				4	10	0

Підводячи підсумки бачимо, що у класі є 7 хлопців та 7 дівчат. За оцінюванням класного керівника 4 учнів мають високий рівень розвиненості пізнавальних навиків, і 10 учнів досягли середнього рівня. В класі відсутні учні з низьким рівнем розвитку пізнавальних навиків. Тобто більшість учнів класу мають середній рівень

На другому етапі ми досліджували наскільки учні самостійні в домашніх умовах. Для цього було опитано батьків тих же учнів, отже число заповнених анкет 60. В заповненій анкеті ми додали кількість балів і визначили рівень кожної дитини. Отримані результати ми узагальнили в окремі таблиці для кожного класу.

Узагальнення результатів анкети для батьків
про вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів в домашніх
умовах
1.класу

№	Ініціали дитини	Стать	Вік дитини	Високий рівень 56-70	Середній рівень 29-55 бали	Низький рівень 14-28 бали
1	ДКМ	Ж	6		49	
2	ДВЮ	Ч	6		48	
3	ДП	Ч	6		42	
4	ДДО	Ч	7		46	
5	КДВ	Ч	6		42	
6	КМХ	Ч	6		44	
7	МІР	Ж	7		50	
8	МВВ	Ч	6		38	
9	МЄЄ	Ч	7		49	
10	МОВ	Ч	7		45	
11	МАВ	Ч	6	58		
12	МСВ	Ж	6		45	
13	РНМ	Ч	7		45	
14	РЕІ	Ж	6		55	
15	ФАІ	Ч	6		53	
Всього:				1	14	0

Підводячи підсумки по цій таблиці бачимо, що у першому класі, за оцінюванням батьків всього 1 учень (МАВ) має високий рівень розвиненості пізнавальних навиків і 14 учнів досягли середнього рівня. Відсутні учні з низьким рівнем розвитку пізнавальних навиків.

Таблиця 6

Узагальнення результатів анкети для батьків
про вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів в домашніх
умовах
2.класу

№	Ініціали дитини	Стать	Вік дитини	Високий рівень 56-70	Середній рівень 29-55 бали	Низький рівень 14-28 бали
1	ВВВ	Ж	8		53	
2	ГСМ	Ж	7	56		
3	ДДО	Ж	7		55	
4	ДДД	Ч	8		55	
5	ДММ	Ч	7		39	
6	ЛІМ	Ч	7		35	
7	ЛКЯ	Ж	8		52	
8	ОАО	Ч	7		50	
9	ПМА	Ч	7		46	
10	РРР	Ч	8	57		
11	ФНМ	Ч	8		51	
12	ШГМ	Ж	7		55	
13	ШПІ	Ж	8		52	
14	ШВІ	Ч	7		45	
Всього:				2	12	0

Підводячи підсумки по цій таблиці бачимо, що у другому класі, за оцінюванням батьків всього двоє учнів (ГСМ, РРР) мають високий рівень розвиненості пізнавальних навиків і 12 учнів досягли середнього рівня. Відсутні учні з низьким рівнем розвитку пізнавальних навиків..

Узагальнення результатів анкети для батьків
про вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів в домашніх
умовах
3.класу

№	Ініціали дитини	Стать	Вік дитини	Високий рівень 56-70	Середній рівень 29-55 бали	Низький рівень 14-28 бали
1	БАВ	Ж	8		53	
2	БОЯ	Ж	8		55	
3	ВВВ	Ч	9		39	
4	ГДМ	Ч	8		49	
5	ГАП	Ж	9		54	
6	ГДВ	Ч	9	56		
7	ЗАБ	Ч	9		43	
8	ІПЮ	Ч	8		50	
9	КАБ	Ж	9		55	
10	МФА	Ч	9		45	
11	ПМВ	Ч	9		46	
12	РАВ	Ж	8		52	
13	СМВ	Ж	9		44	
14	ТП	Ч	8		52	
15	ФСМ	Ж	8		53	
16	ФКІ	Ж	8		52	
17	ШВВ	Ж	8	56		
Всього:				2	15	0

Підводячи підсумки по цій таблиці бачимо, що у третьому класі, за оцінюванням батьків всього двоє учнів (ГДВ, ШВВ) мають високий рівень розвиненості пізнавальних навиків і 15 учнів досягли середнього рівня. Відсутні учні з низьким рівнем розвитку пізнавальних навиків.

Узагальнення результатів анкети для батьків
про вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів в домашніх
умовах
4. класу

№	Ініціали дитини	Стать	Вік дитини	Високий рівень 56-70	Середній рівень 29-57 бали	Низький рівень 14-28 бали
1	БІР	Ч	9		49	
2	БВВ	Ж	9		55	
3	ГМР	Ч	10		49	
4	ГДМ	Ч	10		43	
5	ДСВ	Ч	9			28
6	ЗВВ	Ж	9		51	
7	КВВ	Ж	9		55	
8	ПМА	Ч	10		50	
9	ПДВ	Ж	10	61		
10	СДВ	Ж	9	61		
11	СДС	ч	9		42	
12	ТОІ	Ж	10		55	
13	ЧКІ	Ж	9		55	
14	КМР	Ч	9		47	
Всього:				2	11	1

Підводячи підсумки по цій таблиці бачимо, що у третьому класі, за оцінюванням батьків всього двоє учнів (ПДВ, СДВ) мають високий рівень розвиненості пізнавальних навиків, 11 учнів досягли середнього рівня та 1 учень (ДСВ) має низький рівень розвитку пізнавальних навиків.

Для того, щоб дослідити зв'язок формування навчальних навиків учнів у шкільних та домашніх умовах, ми звели всі отримані результати в одну зрівняльну таблицю, для кожного класу окремо. В наступній таблиці можна побачити зрівняльний аналіз для учнів першого класу.

Зрівняльний аналіз результатів дослідження про рівень розвиненості
пізнавальних навиків учнів

1. Клас

№	Ініціал и дитини	Ст ат ь	Вік Дити ни	В шкільних умовах			В домашніх умовах		
				Висо кий	Серед ній	Низь кий	Висо кий	Серед ній	Низь кий
1	ДКМ	Ж	6	X				X	
2	ДВЮ	Ч	6		X			X	
3	ДП	Ч	6	X				X	
4	ДДО	Ч	7	X				X	
5	КДВ	Ч	6	X				X	
6	КМХ	Ч	6		X			X	
7	МІР	Ж	7		X			X	
8	МВВ	Ч	6	X				X	
9	МЄЄ	Ч	7	X				X	
10	МОВ	Ч	7	X				X	
11	МАВ	Ч	6	X			X		
12	МСВ	Ж	6	X				X	
13	РНМ	Ч	7		X			X	
14	РЕІ	Ж	6	X				X	
15	ФАІ	Ч	6	X				X	
Всього:				11	4		1	14	

Підводячи підсумки по цій таблиці бачимо, що у першому класі, за оцінюванням класного керівника високий рівень розвитку навчальних навиків мають 11 учнів, а середній рівень мають 4 учнів. Але ця статистика відрізняється від оцінки батьків, тому що вдома високий рівень розвиненості пізнавальних навиків має всього 1 учень, а середній рівень мають 11 учнів. Можна побачити, що тільки учень з ініціалами МАВ досягнув високого рівня розвитку пізнавальних навиків як у школі, так і вдома.

Зрівняльний аналіз результатів дослідження про рівень розвиненості
пізнавальних навиків учнів

2. Клас

№	Ініціали дитини	Стать	Вік дитини	В шкільних умовах			В домашніх умовах		
				високий	середній	низький	високий	середній	низький
1	ВВВ	Ж	8	X				X	
2	ГСМ	Ж	7	X			X		
3	ДДО	Ж	7		X			X	
4	ДДД	Ч	8	X				X	
5	ДММ	Ч	7	X				X	
6	ЛІМ	Ч	7	X				X	
7	ЛКЯ	Ж	8	X				X	
8	ОАО	Ч	7	X				X	
9	ПМА	Ч	7	X				X	
10	РРР	Ч	8	X			X		
11	ФНМ	Ч	8		X			X	
12	ШГМ	Ж	7		X			X	
13	ШПІ	Ж	8		X			X	
14	ШВІ	Ч	7	X				X	
Всього:				10	4		2	12	

Підводячи підсумки по цій таблиці бачимо, що у другому класі, за оцінюванням класного керівника високий рівень розвитку навчальних навиків мають 10 учнів, а середній рівень мають 4 учнів. Але за оцінкою батьків високий рівень розвиненості пізнавальних навиків мають всього 2 учнів, а середній рівень мають 12 учнів. Можна побачити, що тільки двоє учнів ГСМ та РРР досягли високого рівня розвитку пізнавальних навиків як у школі, так і вдома.

Зрівняльний аналіз результатів дослідження про рівень розвиненості
пізнавальних навиків учнів

3. Клас

№	Ініціали дитини	Стать	Вік дитини	В шкільних умовах			В домашніх умовах		
				високий	середній	низький	високий	середній	низький
1	БАВ	Ж	8		X			X	
2	БОЯ	Ж	8	X				X	
3	ВВВ	Ч	9		X			X	
4	ГДМ	Ч	8		X			X	
5	ГАП	Ж	9		X			X	
6	ГДВ	Ч	9	X			X		
7	ЗАБ	Ч	9		X			X	
8	ІПЮ	Ч	8		X			X	
9	КАБ	Ж	9	X				X	
10	МФА	Ч	9		X			X	
11	ПМВ	Ч	9	X				X	
12	РАВ	Ж	8	X				X	
13	СМВ	Ж	9	X				X	
14	ТП	Ч	8	X				X	
15	ФСМ	Ж	8	X				X	
16	ФКІ	Ж	8	X				X	
17	ШВВ	Ж	8	X			X		
Всього:				10	7		2	15	

Підводячи підсумки по цій таблиці бачимо, що у другому класі, за оцінюванням класного керівника високий рівень розвитку навчальних навиків мають 10 учнів, а середній рівень мають 7 учнів. Але за оцінкою батьків високий рівень розвиненості пізнавальних навиків має всього 2 учнів, а середній рівень мають 15 учнів. Двоє учнів ГДВ та ШВВ досягли однаково високого рівня і вдома і в школі.

Зрівняльний аналіз результатів дослідження про рівень розвиненості
пізнавальних навиків учнів

4. Клас

№	Ініціал и дитини	Стать	Вік дитини	В шкільних умовах			В домашніх умовах		
				високий	Середній	низький	високий	середній	низький
1	БІР	Ч	9	X				X	
2	БВВ	Ж	9		X			X	
3	ГМР	Ч	10		X			X	
4	ГДМ	Ч	10		X			X	
5	ДСВ	Ч	9		X				X
6	ЗВВ	Ж	9		X			X	
7	КВВ	Ж	9	X				X	
8	ПМА	Ч	10	X				X	
9	ПДВ	Ж	10		X		X		
10	СДВ	Ж	9		X		X		
11	СДС	Ч	9		X			X	
12	ТОІ	Ж	10		X			X	
13	ЧКІ	Ж	9	X				X	
14	КМР	Ч	9		X			X	
Всього:				4	10		2	11	1

Підводячи підсумки по цій таблиці бачимо, що у четвертому класі, за оцінюванням класного керівника високий рівень розвитку навчальних навиків мають 4 учнів, середній рівень мають 10 учнів та немає жодного учня з низьким рівнем. За оцінкою батьків високий рівень розвиненості пізнавальних навиків мають 2 учнів, середній рівень мають 11 учнів та низький рівень має 1 учень. Можемо побачити, що в цьому класі жоден учень не має високий рівень розвиненості пізнавальних навиків одночасно і в школі і в домашніх умовах. Натомість двоє учнів ПДВ та СДВ, рівень яких оцінений класним керівником, як середній, за оцінкою батьків мають високий рівень в домашніх умовах. Це означає, що вони вдома самостійніші, ніж у школі.

Також бачимо те, що один учень ДСВ досяг низького рівня в домашніх умовах, але в школі класний керівник оцінив його навички на середній рівень.

Третій етап аналізу був направлений на вивчення діяльності педагогів, методів, які вони використовують в своїй роботі і як часто. Анкету заповнили четверо класних керівників початкових класів, яких ми досліджували. Учителі мали вказати як часто в своїй педагогічній діяльності вони використовують, або який з них взагалі не використовують.

На основі аналізу (Додаток 11) було виявлено, що учитель першого класу зовсім не використовує 2 методи, такі як суперечка та комп'ютерні дидактичні ігри, 1- рази у місяць використовує 8 методів, 1-2 рази на тиждень – 8 методів, та щодня використовує 23 методів, а це на мою думку неможливо. Такі методи наприклад, як письмовий контроль та перегляд навчальних телепередач не доцільно використовувати кожен день.

За результатом опитування учителя другого класу отримали дані (Додаток 13), що у навчанні учнів початкової школи зовсім не використовує 5 методів, один раз за пів року використовує 1 метод, щомісяця – 3 методи, 1-2 рази в місяць – 7 методів, 1-2 рази на тиждень – 8 методів, і щодня використовує 17 методів.

Учитель третього класу (Додаток 15) в свої педагогічній діяльності зовсім не використовує тільки метод перегляду кінофільмів, 1 раз у пів року використовує 5 методів, 1 раз у 2-3 місяці – 2 методи, щомісяця – 3 методи, 1-2 рази у місяць – 6 методів, 1-2 рази у тиждень 8 методів, та кожен день використовує 16 методів.

За даними опитування класного керівника четвертого класу (Додаток 17) бачимо, що зовсім не використовується 4 методів, 1 раз у пів року використовується 2 методи, 1 раз у 2-3 місяці – 4 методів, щомісяця – 9 методів, 1-2 рази в місяць – 9 методів, 1-2 рази на тиждень – 6 методів, і щодня використовується 7 методів.

У *четвертій частині* дослідження ми оцінювали ступінь володіння учителем початкової школи професійно-педагогічними знаннями, вміннями та навичками, зокрема з формування позитивного ставлення учнів до навчання. Було заповнено 4 анкети. За результатами дослідження отримали, що коефіцієнт який показує ступінь володіння учителем початкової школи у вчителя першого класу дорівнює 4,9 (Додаток 12), вчителя другого класу – 4,52 (Додаток 14), вчителя третього класу – 4,19 (Додаток 16), а вчителя четвертого класу – 4,14 (Додаток 18). Це означає, що усі чотири учителі мають високий рівень володіння професійно-педагогічними знаннями, вміннями та навичками з формування позитивного ставлення учнів до навчання.

4.3 Висновки дослідження

У результаті дослідницької роботи ми побачили, що рівень розвитку пізнавальних навиків учнів у школі та вдома суттєво відрізняється. Це стало зрозумілим після перших двох етапів дослідження, коли ми проаналізували відповіді класних керівників про рівень розвитку пізнавальних навиків учнів і співставили ці дані з відповідями батьків про рівень розвитку дітей в домашніх умовах. Для того, щоб краще бачити результати всі дані були зведені в одній таблиці, для кожного класу. В першому класі, за оцінкою класного керівника, ми отримали, що в школі з 15 учнів на високому рівні розвитку пізнавальних навиків працює 11 учні, і всього четверо учнів було оцінено на середній рівень (Таблиця 1). За оцінкою батьків в домашніх умовах діти не на стільки самостійні, всього один учень має високий рівень, а всі інші середній (Таблиця 5). Тобто, тільки один учень показав високий рівень самостійності і в школі, і вдома. Отже при зрівнянні чітко видно, що в школі учні працюють на більш високому рівні, ніж вдома (Таблиця 9).

У другому класі схожа ситуація. З 14 учнів за оцінкою вчителя 10 учнів досягли високий рівень розвитку пізнавальних навиків (Таблиця 2). В домашніх умовах, за оцінкою батьків двоє учнів мають високий рівень навчальних навиків (Таблиця 6). Отже тільки два учня мають однаково високий рівень пізнавальних навиків і у школі, і вдома (Таблиця 10).

У третьому класі аналізуючи результати опитувань, ми отримали схожі результати, що і в інших класах. В шкільному середовищі, за оцінкою вчителя, із 17 учнів високий рівень розвитку пізнавальних навиків досягло 10 учнів, а середнього 7 учнів (Таблиця 3). В домашніх умовах показується зовсім інша картина, двоє учнів досягли високого рівня, а всі інші, тобто 15 осіб досягли середній рівень розвитку навчальних навиків (Таблиця 7). Отже всього 2 учня досягли однаково високого рівня і вдома, і в школі (Таблиця 11).

У четвертому класі результат аналізу показує нижчий рівень розвитку пізнавальних навиків, ніж в попередніх класах. За оцінкою класного керівника, з 14 учнів 4 досягли високий рівень, а 10 – середній (Таблиця 4). За оцінкою батьків, 2 учня досягли високий рівень розвитку, 11 учнів – середній рівень і 1 учень – низький рівень (Таблиця 8). В зрівняльній таблиці чітко видно, що ні один учень не має однаково високого рівня і в школі, і вдома (Таблиця 12).

Проаналізувавши всі результати, ми прийшли до висновку, що рівень розвитку пізнавальних навиків учнів показує вищий рівень в шкільних умовах, ніж у домашніх. Можливо це відбувається тому, що вдома батьки «обслуговують» своїх дітей, забезпечують їх усіма фізичними потребами, а на розумовий розвиток не звертають належної уваги. Як ми вище вказували в теоретичній частині, для формування розвивальних навиків, батьки повинні забезпечити своїм дітям всебічний розвиток, мало задовільняти тільки фізичні потреби дитини. Отже, ми довели нашу першу гіпотезу.

Те, що у школі учні більш самостійні, ніж вдома звісно залежить від вчителя, від методів, які він використовує в процесі навчання. Ми припускаємо, що є взаємозв'язок між розвиненістю пізнавальних навиків учнів та методами, які використовуються вчителем у навчанні. Перевірці цієї гіпотези присвячена третя частина дослідження, де ми аналізували методи які використовуються учителем у навчанні початкової школи, і як часто вони використовуються. На основі заповнених анкет вчителям, бачимо, що учитель першого класу щодня використовує 23 різних методів, тобто більшість методів використовується щодня (Додаток 11). Якщо брати результати учнів цього класу, то бачимо, що більшість із них, 11 із 15 осіб, має високий рівень розвитку (Таблиця 1).

Вчитель другого класу щодня використовує в своїй педагогічній діяльності 17 методів навчання (Додаток 13). Рівень пізнавальних навиків більшості учнів у другому класі, 10 із 14, є на високому рівні (Таблиця 2).

У третьому класі, за результатом опитування класного керівника, щодня використовується 16 методів навчання (Додаток 15). За оцінюванням пізнавальних навиків учнів третього класу, більше половини класу, 10 із 17 учнів, мають високий рівень розвитку (Таблиця 3).

Учитель четвертого класу щодня використовує всього 7 методів навчання (Додаток 17). За результатами оцінювання учнів, в цьому класі мала кількість дітей, 4 із 14, досягли високого рівня розвитку пізнавальних навиків (Таблиця 4).

Проаналізувавши результати вчителів кожного класу, бачимо, що найбільшу кількість методів використовує вчитель першого класу, і аналогічно найвищий рівень розвитку пізнавальних навиків показали учні цього класу. Натомість, найменшу кількість методів навчання використовує учитель четвертого класу, і можна чітко побачити, що в цьому класі найнижчий рівень пізнавальних навиків учнів. Отже, ми прийшли до висновку, що чим більше методів навчання використовує педагог в своїй

діяльності, тим більшим буде рівень розвитку навчальних навиків учнів класу. Це означає, що існує прямий зв'язок між розвиненістю пізнавальних навиків учнів та методами, які використовуються вчителем у навчанні. Тобто наша гіпотеза доведена.

Четверта частина дослідження присвячена перевірці третьої гіпотезі, тобто перевірці взаємозв'язку між рівнем розвиненості навчальних навиків учнів та рівнем володіння учителем професійно-педагогічними знаннями. Проаналізувавши відповіді вчителів ми обчислили коефіцієнт, який показує рівень володіння учителем професійно-педагогічними знаннями, вміннями та навиками з формування позитивного ставлення учнів до навчання.

За результатами опитування отримали, що коефіцієнт знань вчителя першого класу дорівнює 4,9 із 5 (Додаток 12), коефіцієнт вчителя другого класу дорівнює 4,52 (Додаток 14), коефіцієнт вчителя третього класу – 4,19 (Додаток 16), а коефіцієнт вчителя четвертого класу – 4,14 (Додаток 18). Всі чотири вчителі мають високий рівень знань, але найбільший коефіцієнт у вчителя першого класу, а найменший у вчителя четвертого класу. Повернувшись до даних рівня розвитку пізнавальних навиків учнів у школі, які ми описали вище, бачимо що рівень розвитку учнів найбільший у першому класі, трохи менше у другому класі, ще менше у третьому класі, і найменший у четвертому. Тобто бачимо, що чим більший рівень володіння професійно-педагогічних знань учителя, тим більш розвинуті і самостійні будуть його учні. І навпаки, чим нижче рівень знань педагога, тим нижчий буде рівень розвитку пізнавальних навиків його учнів. Отже наша остання гіпотеза також доведена.

ВИСНОВКИ

Тема нашої роботи «Розвиток процесу формування пізнавальних навиків у молодшому шкільному віці». Вона складається із чотирьох розділів. У перших трьох розділах розкрита теоретична частина, а в четвертому дослідницька частина. Для опису теоретичної частини було опрацьовано 91 літературних джерел.

Метою нашої роботи було проаналізувати вікові та індивідуальні особливості учнів молодшого шкільного віку, дослідити особливості розвитку процесу формування пізнавальних навиків учнів у молодшому шкільному віці, перебіг та ключові моменти формування пізнавальних навиків, їх значення у загальному розвитку молодших школярів, проаналізувати методи формування пізнавальних інтересів та стимулювання навчальної діяльності учнів, дослідити фактори впливу на формування навчальних навиків учнів, виявити особливості та вплив педагогічного спілкування вчителів.

В першому розділі описані вікові та індивідуальні особливості учнів молодшого шкільного віку. У різних періодах життя змінюються навикі і ставлення до навчання. Педагог повинен знати вікові особливості учнів і найсприятливіші періоди для засвоєння тих чи інших навиків. Розвиток умінь і навичок у кожному класі початкової школи відбувається з деякими змінами. У період молодшого шкільного віку активно розвивається мислення та уява дитини, тому це вдалий час для формування навчальних навиків. Педагог має сформувати в учнях самостійність та саморозвиток. Ми описали природу формування звички з огляду на психофізіологічні закономірності освіти. Також вказані якості, які потрібно формувати в учнях, життєві навички школярів та завдання школи. Для розгорнення матеріалу цього розділу було опрацьовано матеріал таких авторів, як Цукерман Г.А., Мітина Л.М., Данилова Е.Е., Новікова Т. та Кусакова О.В.

У другому розділі описані методи стимулювання навчальної діяльності учні. Сучасна початкова школа основана на принципах методики викладання Нової української школи. Перед педагогами ставлять нові цілі і завдання, також в копільку вчителя додалися нові методи, які допомагають у формування пізнавальних інтересів учнів та стимулювання розвитку їх навчальних навиків. Розкриті методи формування пізнавальних інтересів учнів та методи стимулювання розвитку навчальних навиків у початковій школі. Вчитель має допомогти своїм учням всебічно розвиватися, досліджувати і розвивати свої навикі та таланти. Для опису другого розділу були

використані матеріали із Концепції НУШ та літературні джерела таких авторів, як Сорочан Т.М., Савченко О.Я., Сластиєн В.О., Сухомлинський В.О.

У третьому розділі описані фактори впливу на формування пізнавальних навиків учнів початкової школи. Сім'я є першим осередком розвитку дитини, адже тут проходять перші роки життя, отримуються перші навички дитини. Дуже важливу роль у формуванні навиків грають батьки. Дошкільний період не всі діти проводять в дошкільних навчальних закладах, тому батьки мають забезпечити своїй дитині всебічний розвиток. Після вступу до школи на виховання дитини впливає вже і вчитель. На формування пізнавальних навиків учнів впливають особистісні якості педагога, його стиль викладання та стиль педагогічної комунікації. Також не мало важливу роль відіграє склад класного колективу та шкільні умови, адже дитина більшість свого часу проводить у школі, із своїми однолітками та вчителям. Для опрацювання цього розділу було використано літературні джерела таких авторів, як Олійник В.В., Радул В.В., Кандаурова А.В., Сухомлинська О.В., Савченко О.Я., Сорочинська О., Мойсеюк Н.Є., Терещук Г.В., Староста В.І., Химич О.І. та ін.

Четвертий розділ присвячений дослідницькій роботі. Дослідження проводилося в початкових класах ОЗО «Тячівська ЗОШ І-ІІІ. Ст. №1 ім. В.Гренджі-Донського Тячівської міської ради Закарпатської області». Метою було проаналізувати рівень розвиненості навчальних навиків учнів початкової школи, та зв'язок між формуванням пізнавальних навиків учнів і рівнем професійних знань педагога. Нами було поставлено три гіпотези, які були доведені:

1. Чи відрізняється рівень розвитку пізнавальних навиків учнів у школі та вдома?
2. Чи є взаємозв'язок між розвиненістю пізнавальних навиків учнів та методами, які використовуються вчителем у навчанні?
3. Чи існує взаємозв'язок між рівнем розвиненості навчальних навиків учнів та рівнем володіння учителем професійно-педагогічними знаннями?

Для цього було проведено чотири етапи дослідження, та опрацьовано 128 заповнених анкет.

Нашим завданням в першій частині дослідження було дізнатися рівень розвитку пізнавальних навиків учнів в шкільних умовах. Всього було опитано 60 дітей, з них 15 учнів першого класу, 14 учнів другого класу, 17 учнів третього класу та 14 учнів четвертого класу. Для цього для учнів були створені анкети, які заповнили класні керівники кожної дитини. Через карантинні обмеження анкети заповнювалися в електронному варіанті. Класним керівникам було відправлено посилання на

відповідні анкети на платформі Google Forms. Після заповнення всі відповіді знаходилися в електронній таблиці, з якої ми брали потрібні дані і формулювали вже власні таблиці для узагальнення результатів. В результаті цієї частини дослідження ми отримали, що більшість учнів (11 із 15) першого класу має високий рівень розвитку формувальних навиків, учні другого класу досягли практично такі ж результати, як і попередній клас, але трохи відстають (10 із 14), більша половина учнів третього класу має високий рівень (10 із 17), а в четвертому класі високий рівень досягли всього декілька учнів (4 із 14).

Другим етапом було дослідити рівень розвитку пізнавальних навиків тих же учнів в домашніх умовах. Для цього були створені анкети, які заповнили батьки кожної дитини. Форма опитування проводилася в електронному режимі. Опрацювавши дані, ми побачили, що результати аналізу суттєво відрізняються від попередніх результатів. Тобто рівень розвитку навчальних навиків учнів вдома не співпадає з рівнем у шкільних умовах. У першому класі всього одна дитина має високий рівень розвитку пізнавальних навиків і вдома, і в школі, у другому та третьому класах по двоє учнів мають однаково високий рівень як в школі, так і вдома, у четвертому класі жоден учень не має однаково високого рівня у домашніх та шкільних умовах. Ці дані доводять, що рівень розвитку пізнавальних навиків учнів у школі та вдома відрізняється. Цим ми довели нашу першу гіпотезу про те, чи відрізняється рівень розвитку пізнавальних навиків учнів у школі та вдома.

У третій частині ми досліджували взаємозв'язок між розвиненістю пізнавальних навиків учнів та методами, які використовуються вчителем у навчанні. Тобто ми вивчали педагога, точніше які методи він використовує в навчанні і як часто він ними користується. Для цього було опитано класних керівників вище досліджених учнів, тобто 4 педагогів. Кожен з них заповнив анкету, де вказав які з методів використовує в свої педагогічній діяльності, як часто їх використовує і які взагалі не використовує. За результатами дослідження ми побачили, що саме більше методів використовує вчитель першого класу, це 23 методів щодня, значно менше методів використовує вчитель другого класу, 17 щодня, класний керівник третього класу використовує практично стільки ж методів, як вчитель другого класу, 16 щодня, а вчитель четвертого класу використовує найменшу кількість методів навчання, всього 7 щодня. Якщо узагальнити результати педагогів з результатами пізнавальних навиків учнів, то можемо дійти до висновку, що чим більше педагогічних методів використовує вчитель під час навчання, тим кращими будуть результати його учнів. Це доводить

той факт, що найвищий рівень розвитку пізнавальних навиків учнів в шкільних умовах досягли учні першого класу, класний керівник якого у своїй роботі використовує найбільше методів навчання. А от найнижчий рівень показали учні четвертого класу, чий вчитель використовує найменше методів навчання. Отже між розвиненістю пізнавальних навиків учнів та методами, які використовуються вчителем у навчанні існує прямий зв'язок. Тобто наша друга гіпотеза про те, чи є взаємозв'язок між розвиненістю пізнавальних навиків учнів та методами, які використовуються вчителем у навчанні також доведена.

У четвертому етапі ми досліджували взаємозв'язок між рівнем розвиненості навчальних навиків учнів та рівнем володіння учителем професійно-педагогічними знаннями. Для цього ми оцінювали рівень володіння учителем професійно-педагогічними знаннями, вміннями та навичками з формування позитивного ставлення учнів до навчання. Кожен вчитель заповнив анкету, де вказував на якому рівні володіє тими чи іншими знаннями або навиками. Після заповнення анкети підраховувалися бали і обчислювався коефіцієнт від 1 до 5, який і показував рівень знань педагогів. В результаті ми отримали, що кожен із чотирьох вчителів володіє професійно-педагогічними знаннями на високому рівні, але коефіцієнт у кожного був різним. Найбільше балів отримав класний керівник *першого класу* (4,9 балів), йому поступився вчитель другого класу з 4,52 балами, і трохи відстали від них вчитель третього класу, який отримав 4,19 балів та вчитель четвертого класу з 4,14 балами. Знову ж таки бачимо, що на самий більший бал отримав вчитель першого класу, а найнижчий бал у вчителя четвертого класу. Вище ми вже вказували, що учні цих вчителів мають найвищий рівень розвитку, і відповідно найменший.

Отже бачимо, що чим більший рівень володіння учителем професійно-педагогічними знаннями, тим більший рівень розвитку пізнавальних навиків учнів, і відповідно, чим нижчий рівень знань вчителя, тим нижче рівень розвитку його учнів. Це доводить взаємозв'язок між рівнем розвиненості навчальних навиків учнів з рівнем володіння учителем професійно-педагогічними знаннями. Отже і третя гіпотеза про те, чи існує взаємозв'язок між рівнем розвиненості навчальних навиків учнів та рівнем володіння учителем професійно-педагогічними знаннями була доведена.

Проаналізувавши весь вище викладений матеріал, можемо дійти до висновку, що на рівень розвитку пізнавальних навиків учнів початкової школи впливає багато чинників, починаючи від виховання батьками, закінчуючи шкільними умовами та професійним рівнем педагога.

REZÜMÉ

Munkánk címe „Tanulási szokások alakulásának folyamata kisiskolás korban”. Négy fejezetből áll. Az első három fejezet az elméleti, a negyedik a kutatási részt tárja fel. Az elméleti rész ismertetésére 91 irodalmi forrás volt feldolgozva.

Munkánk célja a kisiskolások életkorának és egyéni sajátosságainak elemzése volt, az elemi iskolás korú tanulók kognitív képességeinek kialakításának sajátosságainak, a kognitív képességek menetének és kulcsmomentumainak, azok általános jelentőségének feltárása; a tanulók oktatási tevékenységének vizsgálata, a tanulók tanulási szokásainak kialakulását befolyásoló tényezők feltárása, a tanárok pedagógiai kommunikációjának jellemzőinek és hatásának feltárása.

Az első fejezet az elemi iskolai tanulók életkorát és egyéni jellemzőit ismerteti. A tanuláshoz szükséges készségek és hozzáállás az élet különböző szakaszaiban változik. A tanárnak ismernie kell a tanulók életkori sajátosságait és az egyes készségek elsajátításához legkedvezőbb időszakokat. A szokások fejlesztése az általános iskola egyes osztályaiban némi változással történik. Kisiskolás korban a gyermek gondolkodása és fantáziája aktívan fejlődik, ezért ez jó alkalom a tanulási szokások fejlesztésére. A tanárnak segítenie kell a tanulók önállóságának és önfejlesztésének kialakulását és fejlesztését. Továbbá az oktatás pszicho-fiziológiai mintáinak figyelembevételével ismertettük a szokásképzés jellegét. Utaltunk azokra a tulajdonságokra is, amelyeket formálni kell a tanulóknak, a hallgatók életvezetési képességeire és az iskolai feladataira. Ebben a szakaszban szereplő anyag feltárása érdekében olyan szerzők anyagát dolgoztuk fel, mint Cukerman, Miténa, Danilova, Novikova és Kuszákova.

A második fejezet leírja a tanulók tanulási tevékenységének ösztönzésének módszereit. A modern elemi iskola a NUS tanítási módszereinek elvein alapszik. A tanárok számára új célokat és feladatokat tűztek ki, és új módszereket adtak a tanár rendelkezésére, amelyek segítik a tanulók kognitív érdeklődésének alakítását és ösztönzik a tanulási szokásaik fejlődését. Fel vannak tárva a tanulók kognitív érdeklődésének kialakításának módszereit és az elemi iskolai tanulási szokások fejlődésének ösztönzésének módszerei. A tanárnak segítenie kell tanítványait képességeik és tehetségük fejlesztésében, feltárásában és fejlesztésében. A második fejezet leírására a NUS koncepcióját és olyan szerzők anyagait használtuk, mint Szorocsán, Szávcsenko, Szlásztenin, Szuhomlénzkij.

A harmadik fejezetben kisiskolások kognitív képességeinek kialakulását befolyásoló tényezőkről van szó. A család a gyermek fejlődésének első központja, mert itt telnek az élet

első évei, megjelennek a gyermek első szokásai. A szülők nagyon fontos szerepet játszanak a szokások kialakításában. Nem minden gyermek jár óvodába, ezért a szülőknek biztosítaniuk kell gyermekük teljes fejlődését. Az iskolába lépés után a tanár is befolyásolja a gyermek nevelését. A tanulók kognitív képességeinek kialakulását a tanár személyes tulajdonságai, tanítási stílusa és a pedagógiai kommunikáció stílusa is befolyásolja. Az osztály csapatának összetétele és az iskolai körülmények is fontos szerepet játszanak, mivel a gyermek idejének nagy részét az iskolában tölti, társaival és tanáraival. E fejezet tanulmányozásához a következő szerzők irodalmi forrásait használtuk fel: Olijnék, Rádul, Kandaurova, Szuhomlinszka, Szavcsenko, Szorocsinszka, Mojszejuk, Terescsuk, Sztároszta, Himics és mások.

A negyedik fejezetben a tanulási szokások alakulásának folyamatának vizsgálata van leírva kisiskolás korban. A vizsgálat helyszíne a Técsői 1.számú Középiskola. A cél az elemi iskolások tanulási szokásainak fejlettségi szintjének, valamint a tanulók kognitív képességeinek kialakulása és a tanár szakmai ismereteinek szintje közötti kapcsolat elemzése volt. Erre a célra a kutatást négy szakaszban végeztük el, és 128 kitöltött kérdőívet dolgoztunk fel. Három hipotézist vetettünk fel, amelyek bebizonyultak:

1. Eltérnek-e az otthoni tanulási szokások az iskolaitól?
2. Van-e összefüggés a gyerekek tanulási szokásainak fejlődése és a tanár által alkalmazott tanítási módszerek között?
3. Van-e összefüggés a tanulók tanulási szokásainak fejlettségi szintje és a tanárok szakmai és pedagógiai ismereteinek szintje között?

A vizsgálat első részében az volt a feladatunk, hogy kiderítsük a tanulók tanulási szokásainak fejlettségi szintjét az iskolában. Összesen 60 gyermekre volt betöltve kérdőív, köztük 15 első, 14 második, 17 harmadikos és 14 negyedikes tanuló. A kérdőívet minden gyermekre az osztályfőnöke töltött ki. A karanténkorlátozások miatt a kérdőíveket elektronikus úton töltötték ki. A kutatás ezen részének eredményeként azt tapasztaltuk, hogy az első osztályosok többségének (11 a 15-ből) magas szintű fejlettségi képessége van, a második osztályosok szinte ugyanolyan eredményeket értek el, mint az előző évfolyam, de kissé lemaradtak (10 a 14-ből), a harmadik osztályban a tanulók több mint fele magas szintű (10 a 17-ből), a negyedik osztályban pedig csak néhány tanuló ért el magas szintet (4 a 14-ből).

A második részben megvizsgáltuk ugyanazon tanulók kognitív képességeinek fejlettségi szintjét otthon. Erre a célra kérdőíveket készítettünk, amelyeket minden gyermek szülei kitöltöttek. A kérdőív kitöltése elektronikus úton történt. Az adatok feldolgozása után

láttuk, hogy az elemzés eredményei jelentősen eltérnek a korábbi eredményektől. Vagyis a tanulók otthoni tanulási szokásainak fejlettségi szintje nem esik egybe azzal a szinttel, amelyeket az iskolai környezetben értek el a gyerekek.

Az első osztályban csak egy gyermek ért el magas szintet otthon és az iskolában egyidejűleg, a második és a harmadik osztályban két tanulónak ugyanolyan magas az iskolai és az otthoni szintje, a negyedik osztályban pedig egyetlen tanulónak sincs ugyanolyan magas szintű fejlettsége otthon és iskolai körülmények között egyaránt. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a tanulók kognitív képességeinek fejlettségi szintje az iskolában és otthon eltérő. Ez bizonyítja első hipotézisünket arról, hogy az otthoni tanulási szokások eltérnek az iskolaitól.

A harmadik részben feltártuk a tanulók tanulási szokásainak fejlesztése és a tanárok által a tanítás során alkalmazott módszerek kapcsolatát. Vagyis tanulmányoztuk a tanárt, pontosabban, hogy milyen módszereket alkalmaz a tanításban, és milyen gyakran alkalmazza őket. Ebből a célból a fent vizsgált tanulók osztályfőnökeit, azaz 4 tanárt kérdeztünk meg. Mindegyikük kitöltött egy kérdőívet, amely feltüntette, hogy mely módszereket alkalmazzák tanítási tevékenységükben, milyen gyakran és van-e olyan módszer, amelyet egyáltalán nem használnak. A vizsgálat eredményei szerint azt láttuk, hogy a legtöbb módszert az első osztályos tanár használja, napi 23 módszert, a második osztály tanítója lényegesen kevesebb, napi 17-et, a harmadik osztály tanára majdnem annyi módszert alkalmaz, mint második osztályos, naponta 16, a negyedik osztály tanára pedig a legkevesebb tanítási módszert alkalmazza, csak napi 7-et. Ha összefoglaljuk a tanárok eredményeit a tanulók kognitív képességeinek eredményeivel, arra a következtetésre juthatunk, hogy minél több pedagógiai módszert alkalmaz a tanár a képzés során, annál jobbak lesznek a tanulói eredményei. Ez azt bizonyítja, hogy a tanulók tanulási szokásainak legmagasabb szintű fejlődését az iskolai környezetben az első osztályosok érték el, akiknek osztályfőnöke a legtöbb tanítási módszert alkalmazza munkájában. De a legalacsonyabb szintet a negyedik osztályosok mutatták, akiknek tanára a legkevesebb tanítási módszert alkalmazta. Tehát közvetlen kapcsolat van a tanulók tanulási szokásainak fejlesztése és a tanár által a tanítás során alkalmazott módszerek között. Vagyis bebizonyosodott a második hipotézisünk arról is, hogy van-e összefüggés a gyerekek tanulási szokásainak fejlődése és a tanár által alkalmazott tanítási módszerek között.

A negyedik részben a tanulók tanulási szokásainak fejlettségi szintje és a tanár szakmai és pedagógiai ismereteinek szintje közötti összefüggést vizsgáltuk. Ehhez felmértük a tanár szakmai és pedagógiai ismereteinek, készségeinek és képességeinek szintjét. Minden tanár

kitöltött egy kérdőívet, megjelölve azt a szintet, amelyen rendelkezik bizonyos ismeretekkel vagy készségekkel. A kérdőív kitöltése után az összeadott pontok alapján kiszámoltuk az együtthatót, amely megmutatta a tanárok tudásszintjét. Ennek eredményeként azt tapasztaltuk, hogy a négy tanár mindegyike magas szintű szakmai és pedagógiai tudással rendelkezik, de az együttható mindegyikükénél más volt. A legtöbb pontot az első osztály osztályfőnöke kapta (4,9 pont), ezt követte a második osztály tanítója 4,52 ponttal, a harmadik osztály tanára 4,19 ponttal, a negyedik osztály tanítója pedig 4,14 ponttal. Ismét azt látjuk, hogy a legmagasabb pontszámot az első osztály tanára kapta, a legkevesebbet pedig a negyedik osztályé. Fentebb már rámutattunk arra, hogy az első osztály tanulóinak fejlettsége a legmagasabb, a negyedikeseké viszont a legalacsonyabb.

Így azt látjuk, hogy minél magasabb a tanár szakmai és pedagógiai ismereteinek szintje, annál magasabb a tanulók tanulási szokásainak fejlettségi szintje, ennek megfelelően minél alacsonyabb a tanár tudásának szintje, annál alacsonyabb a tanítványai fejlettségi szintje. Ez bizonyítja a tanulók tanulási szokásainak fejlettségi szintje és a tanár szakmai és pedagógiai ismereteinek szintje közötti kapcsolatot. Így bebizonyosodott a harmadik hipotézis arról, hogy van-e összefüggés a tanulók tanulási szokásainak fejlettségi szintje és a tanárok szakmai és pedagógiai ismereteinek szintje között.

Az összes fenti anyag elemzése után arra a következtetésre juthatunk, hogy az elemi iskolások tanulási szokásainak fejlettségi szintjét számos tényező befolyásolja, a szülői neveléstől az iskolai viszonyokig és a tanár szakmai színvonaláig.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Аминов Н.А. Диагностика педагогических способностей / Н.А. Аминов. – М. : Институт практической психологии; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1997. – 80 с.

Андрущенко В. Формування особистості вчителя в сучасних умовах / В. Андрущенко, І. Табачек // Політичний менеджмент. – 2005. – № 1 (10). – С. 58–69.

Балл Г. О. Гуманістичні засади педагогічної діяльності / Г. О. Балл // Педагогіка і психологія. – 1994. – № 2. – С. 3–11.

Банашко Л.В. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти / Банашко Л.В., Севастьянова О.М., Кришук Б.С., Тафінцева С.І. [Електронний ресурс] <https://kgpa.km.ua/node/233>

Bezruchko I. (Безручко І.) (2019) Реферат на тему Навчання англійської мови в початковій школі в межах реалізації концепції «Нова українська школа» – с. 18, <https://naurok.com.ua/angliyska-mova-v-nush-referat-136148.html>, Дата завантаження: 12.05.2020

Брушлинский А.В. (ред.) В.Д. Небылиший: Жизнь в научноо творчество / 1996, 384 стр.

Вальоса М.П. ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/5065/1/20160428-29_TEZY_V3_P363-364.pdf

Ворона О.І. Становлення психологічної культури педагогічних працівників / Науково-методичний журнал «Тернопільський вісник освіти» випуск №3 (31), 2010. – 282 с. https://geoeconomika.at.ua/tvo/tvo_31.doc, Дата завантаження: 05.11.2019

Вершловский С.Г. Профессиональная деятельность молодого учителя (социальнопедагогический аспект) / [под ред. С.Г. Вершловского, Л.С. Лесохиной]. – М. : Педагогика, 1982. – 254 с.

Вікторенко І. (2017) Проблема формування професійного мислення на етапі становлення майбутнього вчителя природознавства <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/254025.pdf>, Дата завантаження: 20.01.2020

Вінник Т.О. (2016) Культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи в системі навчально-виховної роботи університету / Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/diss_VinnykT.pdf?id=63796806-3c1c-4f20-95d2-7051d10d958a, Дата завантаження: 10.08.2020

Вульфова Б. З. Учитель: профессиональная духовность / Б. З. Вульфова // Педагогика. – 1995. – № 2. – С. 48–52.

Гомеля Н.С. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни "Вступ до спеціальності" для студентів напряму підготовки 5.01010401 "Професійна освіта (за профілем підготовки) галузі знань 0101 "Педагогічна освіта" / [уклад. Н.С. Гомеля] – К., 2014. – 61 с. <https://mylektsii.su/5-24319.html>, Дата завантаження: 20.01.2020

Гончаренко С.У. Професійна освіта : словник / [уклад. С.У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н.Г. Ничкало]. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.

Гулько С. Новий підхід до вивчення англійської мови на початковому етапі / С. Гулько // Поч. шк.: науково-метод. журн. – 2011. - № 8. – С. 32-34.

Гура О.І. (2012) Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності <https://studfile.net/preview/9764049/page:5/>
https://nashaucheba.ru/v17001/%D0%B3%D1%83%D1%80%D0%B0_%D0%BE.%D1%96.%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%BE%D1%97_%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8_%D0%B2%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF_%D0%B4%D0%BE_%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96?page=5, Дата завантаження: 03.12.2019

Данилов С. В. Структура і розвиток індивідуального стилю викладача вищого навчального закладу / С. В. Данилов // е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку». – 2010.

Данилова, Е.Е. Второклассники [Электронный ресурс] / Е.Е. Данилова // 1 сентября 2002. – № 30. <http://nsc.1september.ru/2002/30/3.htm>

Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI ст). – К. : МО України, 1994.

Дубасенюк О. А. Професійне становлення педагога / О. А. Дубасенюк. – Житомир : ЖДШ, 1993. – 106 с.

Дурай-Новакова К. М. Факторы профессионального самоопределения будущих учителей (результаты опытно-экспериментальных исследований) / К. М. Дурай-Новакова // Формирование личности учителя в системе высшего педагогического образования : сб. науч. тр. – М. : МГПИ им. В. И. Ленина, 1981.

Завалевський Ю. Шляхи і рівні підготовки вчителя до професійної діяльності на основі компетентнісного підходу / Ю. Завалевський // Науковий часопис НДУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17 “Теорія і практика навчання та виховання”. – 2010. – 202 с.

Зязюн І. А. Особистісно-авторське відтворення вчителем досвіду педагогічної майстерності і його діагностика / І. А. Зязюн // Професійно-технічна освіта. — 2007. — № 1. — С. 9-10.

Зайченко І.В. Педагогіка : підручник / І.В. Зайченко. – 3-тє виданняЮ перероблене на доповнене – К.: Видавництво Ліра-К, 2016. – 608 с. <https://studfile.net/preview/3541737/page:14/>

Іванова Т. В. Професійна культура майбутнього вчителя / Т. В. Іванова // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 2. – С. 86–93.

Казанжи І. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до позаурочної виховної роботи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Казанжи І. В. – Миколаїв, 2002. – 230 с.

Калиниченко Н.П. Антологія педагогічної думки Української ССР / [сост. Н.П. Калениченко]. – М. : Педагогіка, 1988. – 640 с.

Кандаурова А.В. Стиль діяльності в отечественной науке / А.В. Кандаурова // Человек и образование. – 2005. – № 2. – С. 25-27.

Кашапов М. Психологія педагогічного мислення: монографія / М. Кашапов. – СПб. : Алетейя, 2000. – 463 с.

Клочко Н. В.О.Сухомлинський про форми підготовки дитини до школи https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12859/klochko_syhomlunskuy.pdf?sequence=1&isAllowed=y, Дата завантаження: 24.11.2020

Коваленко Л. А. Психологічний зміст професійної культури педагога / Л. А. Коваленко // Проблеми сучасної психології. – 2009. – № 6. – С. 331–339.

Ковалів Ж.В. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ж.В.Ковалів. – Одеса, 2005. – 20 с.

Коломинский Я. Л. Изучение педагогического взаимодействия / Я. Л. Коломинский // Советская педагогика. – 1991. – № 10. – С. 36–42.

Концепція НУШ. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи: ухвалено рішенням Колегії МОН України 20.10.2016 р.

[Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста. – М. : Высш. школа, 1990. – 142 с. 7. Мазур Н. Зміст професійної культури викладача вищої школи / Н. Мазур // Рідна школа. – 2007. – № 4. – С. 12–

Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина. – М. : Высшая школа, 1990. – 119 с.

Куликова Л.Н. Саморазвитие личности: психолого-педагогические основы: учебное пособие / Л.Н. Куликова - Хабаровск: Издательство ХГПУ, 2005.-320 с.

Кусакова О.В. (2015) Формування життєво необхідних для самореалізації компетенцій учнів початкових класів <http://www.gradum103.zp.ua/index.php/pedagogicheskaya-vystavka/27-vospitanie-i-razvitie/415-kusakova-o-v-formuvannya-zhittevo-neobkhidnikh-dlya-samorealizatsiji-kompetentsij-uchniv-pochatkovikh-klasiv>, Дата завантаження: 24.05.2020

Леонтьев Д. А. Психология смысла. 3-е изд. М.: Смысл, 2007

Лист Міністерства освіти і науки України №1/9-415 від 03.07.2018 https://drive.google.com/file/d/0BzEsRrK1V_-DVGEtUUxwRElwMzZjaG8taXV5bWdXcWlkc2xN/view, Дата завантаження: 24.11.2020

Лисенко А. Ф. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності / А. Ф. Линенко // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С. 125–132.

Люріна Т.І. (2010) Підготовка майбутніх учителів школи до виховної діяльності / Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/articles/2010/21_04.pdf, Дата завантаження: 02.03.2020

Максимова О.О. (2003) Шляхи досягнення успіхів дітьми-шестирічками <https://studentam.net.ua/content/view/7820/97/>, Дата завантаження: 02.03.2020

Maňák J. (Маняк) V ýukové metody / J. Maňák, V. Švec. – Brno : Paido, 2003. – 219 s.

Маркова А.К. Психологические особенности индивидуального стиля деятельности учителя / А. К. Маркова, А. Я. Никонова // Вопросы психологии. – 1987. – N 5. – С. 40-48.

Маркова Б. С. Психологические проблемы повышения квалификации / Б. С. Маркова // Педагогика. – 1993. – № 9–10. – С. 64–67.

Марочко Г. Педагогічні погляди В.Сухомлинського на підготовку дітей до школи в родині //Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.—Тернопіль, 2002.- Вид.5.—С.332-335.

Мартинюк М.П. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Частина 2 / Гол. ред.: Мартинюк М.Т. – К.: Міленіум, 2006. – 266 с. <https://textarchive.ru/c-1152666-pall.html>

Матвієнко О. В. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної взаємодії : [монографія] / О. В. Матвієнко. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 384 с.

Митина Л.М. (Мітина Л.М.) Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях /Л.М. Митина// Вопросы психологии, 1997, №4, с. 28- 38

Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навчальний посібник / Неля Євтихіївна Мойсеюк . – 5-ге вид., доп. і перероб. – Київ : Б.в., 2007 . – 655 с. : іл. - Бібліогр. у підрядк. приміт та наприкінці тем . – На укр. яз.

Мойсеюк Н. Є (2007) Педагогіка / Професійно значимі якості <https://westudents.com.ua/glavy/49339-33-profesyno-znachim-yakost.html>, Дата завантаження: 16.10.2020

Навальківська О. Я. (2017) Впровадження інновацій в управлінську діяльність організації: магістерська робота <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/16826/1/%D0%9D%D0%90%D0%92%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9A%D0%86%D0%92%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%90.pdf> , Дата завантаження: 24.04.2020

Немов Р.С. Психология образования. – М. : Просвещение : Владос, 1995. – 121 с.

Новікова Т. (2008) Розвивальне навчання та формування ключових компетентностей учнів // Початкова освіта. – 2008. – № 41. – С. 9–11 https://teacher.at.ua/publ/rozvivalne_navchannja_ta_formuvannja_kljuhovikh_kompetentnostej_uchniv/19-1-0-9552 https://centro.at.ua/publ/praktika_rozvivalnogo_navchannja/rozvivalne_navchannja_ta_formuvannja_kljuhovikh_kompetentnostej_uchniv/3-1-0-29

Олійник В.В. (2013) Сім'я як першооснова духовного, економічного та соціального розвитку суспільства: психологічний / Наукові записки. Серія

“Психологія і педагогіка” <https://core.ac.uk/download/pdf/19085527.pdf>, Дата завантаження: 05.03.2020

Осипчук О.В. (2013) Педагогічний процес, моральні відносини в колективі, авторитет і професіоналізм вчителів : доповідь <http://3kutnik.org.ua/wp-content/uploads/2013/02/ped-vidnosiny-v-kolektiv.pdf>, Дата збереження: 20.11.2019

Петровский А.В. Новое педагогическое мышление / под ред. А. В. Петровского. – М. : Педагогика, 1989. – 280 с.

Платонов К. К. Проблемы способностей / К. К. Платонов. – М. : Наука, 1972. – 310 с.

Причепій Є. М. Філософія : посіб. для студ. вищих навч. закл. / [Є. М. Причепій, А. М. Черній, В. Д. Гвоздецький, Л. А. Чекаль]. – К. : Вид. центр «Академія», 2001. – 576 с.

Радул В.В. Соціальна зрілість молодого вчителя / В.В. Радул. – К. : Вища школа, 1997. – 269 с

Радул В. В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя : навч. посіб. / В. В. Радул, В. О. Кравцов, М. В. Михайліченко. – Кіровоград : Імекс – ЛТД, 2007. – 252 с.

Реан А.А. Психология и педагогика / А.А. Реан, Н.В. Бордовская, С.И. Розум. – СПб. : Питер, 2002. – 432 с.

Рудницька О. П. Сприйняття музики і педагогічної культури вчителя / О. П. Рудницька. – К. : КДПІ, 1992. – 96 с.

Савченко О.Я. Початкова освіта : Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти; типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко); методичні коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України щодо впровадження ідей Нової української школи в початковій освіті. — К. : УОВЦ «Оріон», 2018. — 160 с. <https://lib.iitta.gov.ua/714505/1/%D0%9F%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%96%20%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%B9%20%D0%9D%D0%A3%D0%A8.pdf>

Савенкова Л. О. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Савенкова Л. О. – К., 1998. – 413 с.

Семиченко В. А. Психология общения / В. А. Семиченко. – К. : Магистр-S, 1997. – 152 с.

Сергієнко Н.П. Методика викладання у вищій школі: Курс лекцій. – Х.: НУЦЗУ, 2012. – 44 с.

Скворцова С.О. С ____ Професійно-комунікативна компетентність учителя початкових класів: монографія / С.О. Скворцова, Ю.С. Вторнікова. – Одеса: Абрикос Компани, 2013. – 290 с

Сластенин В. А. (Сластенін В.О.) Педагогика : учебное пособие для высших учебных заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шмяхов ; под ред. В. А. Сластенина. – М. : Издательский центр “Академия”, 2002. – 576 с.

Сластєнин В. А. (Сластенін В.О.) Профессионально-педагогическая подготовка современного учителя / В. А. Сластєнин, А. И. Мищенко // Советская педагогика. – 1991. – № 10. – С. 79–84.

Сорочан Т.М. (2018) *Підготовка вчителів до реалізації концепції «Нова українська школа»* Методист, 5.

https://lib.iitta.gov.ua/710731/1/%D0%A1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%A1%D0%A2_05.pdf , Дата

завантаження: 05.06.2020

Сорочинська О. (2013) Формування професійно-значущих якостей майбутнього вчителя біології <https://core.ac.uk/download/pdf/42972977.pdf>, Дата завантаження: 05.06.2020

Староста В. І. Стиль педагогічної діяльності вчителів початкової школи: діагностика формування та розвитку / В. І. Староста, О. І. Химич // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: «Педагогіка». [ред. кол. : Сергій Прийма (гол.ред.) та ін.]. – Мелітополь: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького. – 2016. – Випуск 1(16). – С. 116-121. ISSN 2219-5203 . Фахове видання https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8721/1/2016_Starosta%20V.I.%2C%20Khymych%20O.I.%2C%20Orosova%20R..pdf, Дата завантаження: 07.07.2020

Сухомлинська О.В. В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів : монографія / упоряд. : О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко ; авт. кол. : О.

В. Сухомлинська, О. Я. Савченко, В. С. Курило, І. Д. Бех та ін. — Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2012. — 504 с.
https://filologukr.ucoz.ru/_ld/1/105_UKR_Sухomlinska.pdf

Сухомлинский В. А. Директор школы — руководитель учебновоспитательной работы : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук / В. А. Сухомлинский. — Киев, 1955. — 16 с.

Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський. — К. : Рад. шк., 1971. — 207 с.

Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. — К. : Рад. шк., 1978. — 263 с.

Сухомлинский В. А. Разговор с молодым директором школы / В. А. Сухомлинский. — М. : Просвещение, 1982. — С. 94–102.

Терещук Г.В. „Формування професійної культури вчителя в контексті інтеграції України в Європейський освітній простір”. Матеріали регіонального науково-практичного семінару за ред. проф.Терещука Г.В.. — Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім.В.Гнатюка, 2007. — 177 с. <https://refdb.ru/look/1341869-pall.html>

Тимошко Г.М. Органайзер керівника навчального закладу : методичні рекомендації. Вид. 2-ге, переробл. і доповн. — Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. —188с.

Томчук О.О. (2018) Адаптація першокласників до навчання в школі <https://tomchukoksana.blogspot.com/>, Дата завантаження: 08.09.2020

Троценко Г.М. (2011) Формування ключових компетентностей молодших школярів у контексті викликів сьогодення https://teacher.at.ua/publ/formuvannja_kljuchovikh_kompetentnostej_molodshikh_shkoljariv_u_konteksti_viklikiv_sogodennja/19-1-0-8250, Дата завантаження: 15.12.2019

Turek I. (Турек І.) Didaktika / I. Turek. — Bratislava : Iura Edition, 2010. — 598 s.

Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів — К.: „Магістр – S”, 1998. — 200 с.

Холковська І.Л. Основи педагогічної майстерності: практикум / Холковська І. Л., Волошина О. В., Губіна С. І. — Вінниця: «Твори», 2019. — 240 с.

Цукерман Г.А., Мастеров Б.М. Психология саморазвития. -М.: Интерпракс, 1995. -253с.

Цукерман, Г.А. Развитие учебной самостоятельности средствами школьного образования / Г.А. Цукерман, А.Л. Венгер // Психологическая наука и образование. – 2010. – № 4. – С. 77–90.

Шапран О. Реалізація компетентнісного підходу в системі неперервної освіти / О. Шапран // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди". Педагогіка. Психологія. Філософія. - 2013. - Вип. 28(1). - С. 319-324. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpu_2013_28_1_62

Ширшов В. Д., Ширшов С. В. Педагогическая сабрієнтологія // Педагогіка та психологія: збірник наукових праць / за ред. академіка І. Ф. Прокопенко, член.-кор. В. І. Лозової. Харків, 2011. Вип. 40. Ч. 3. С. 140–146

Щукина М. А. Психология саморазвития личности : субъектный подход : дис. ... д-ра психол. наук. 19.00.13 – психология развития, акмеология / Мария Алексеевна Щукина. – СПб. 2015. – 355 с.

ДОДАТКИ

Фотографії про школу

Фото 1. Будівля Тячівської ЗОШ І-ІІІ №1 (фото з інтернету <http://surl.li/rzfi>)

Фото 2. Клас, в якому я працюю (власне фото)

Копія з 05.05.21р.
Директор

Директору
ОЗО "Ітаківська ЗОШ І-ІІІ ст.
№1 м. В.Генерал-Панського
Ітаківської міської ради
Закарпатської області"
Стойці ІІІ. І.
вчителька інформатики
Гернецька А. І.

Заява

Прошу Вас надати дозвіл на проведення
анкетування учнів позаткових класів для
оцінювання рівня розвитку формування навчальних
навичок у зв'язку з написанням майстерської
роботи.

30.04.2021р.

Директор

Гернецька А. І.

ОПОРНИЙ ЗАКЛАД ОСВІТИ
«ТЯЧІВСЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ №1
ІМЕНІ В.ГРЕНДЖІ-ДОНСЬКОГО
ТЯЧІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ»

Україна, 96500, Закарпатська обл.,
Тячівський р-н, м. Тячів, вул. Вайди, 13

тел. 3-28-25
код ЄДРПОУ 26213325

НАКАЗ

30 квітня 2021 року

№ 54

Про анкетування
учнів початкових класів

Згідно заяви Чернецької Анжеліки Гейзівни – вчителя інформатики, надати дозвіл на проведення анкетування учнів початкових класів, для оцінювання рівня розвитку формування навчальних навиків, у зв'язку із написанням Чернецької А.Г. магістерської роботи в Закарпатському університеті імені Ференца Ракоці ІІ.

Директор

Т.І.Стойка

Анкета

для вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів 1 класу

(для вчителя)

Ініціали дитини _____

Стать _____

Повних років _____

Інструкція: Відповідаючи на запитання, оцініть рівень розвиненості необхідних пізнавальних навиків даної дитини у п'яти бальній системі, де самий нижчий рівень 1 бал, а самий високий 5 балів. Покладіть позначку у відповідну колонку!

№	Запитання	1	2	3	4	5
1	На скільки включається в роботу відразу після вказівки вчителя; зосереджено слухає вчителя, відповідає на запитання за відомою і вільною моделлю, зв'язно (трьома-чотирма реченнями) передавати почуте, побачене?					
2	На скільки дотримується єдиних вимог до оформлення письмових завдань?					
3	Як часто запитує про незрозуміле, невідоме?					
4	На скільки володіє підручником?					
5	На скільки здатен співпрацювати в парі?					
6	На скільки виділяє в предметах певні ознаки, розрізняє розмір, форму, колір, смак?					
7	На скільки вміє знаходити у двох об'єктів однакові, схожі і різні зовнішні ознаки?					
8	На скільки може зіставити групи предметів за однією істотною ознакою?					
9	На скільки правильно виконує завдання за зразком і аналогією?					
10	На якому рівні здатен робити (з допомогою вчителя) висновок-узагальнення за результатами виконання навчального завдання?					
11	На скільки вдало знаходить фактичну помилку під час зіставлення результатів власної роботи зі зразком і орієнтирами вчителя?					
12	На скільки сформований навик оцінювання своєї діяльності за орієнтирами, поданими вчителем?					

Анкета
для вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів 2 класу
(для вчителя)

Ініціали дитини _____

Стать _____

Повних років _____

Інструкція: Відповідаючи на запитання, оцініть рівень розвиненості необхідних пізнавальних навиків даної дитини у п'яти бальній системі, де самий нижчий рівень 1 бал, а самий високий 5 балів. Покладіть позначку у відповідну колонку!

№	Запитання	1	2	3	4	5
1	На скільки вміє самостійно добирати необхідне навчальне приладдя і підтримувати порядок на робочому місці; користуватися дидактичним і роздавальним матеріалом?					
2	На скільки орієнтується в тривалості праці?					
3	На скільки здатен додержуватися певної послідовності виконання роботи під керівництвом учителя?					
4	Як вдало може переключатися з одного виду роботи на інший?					
5	На скільки дбайливо ставиться до своїх і чужих речей?					
6	На скільки співпрацює у парі, групі?					
7	На скільки може зосереджено слухати вчителя й товаришів, говорити не поспішаючи, чітко, вільно в процесі діалогічного і монологічного мовлення?					
8	На якому рівні сформований навик виділяти під час читання та слухання важливі за змістом слова, нове, незрозуміле?					
9	Як точно може відтворити послідовність подій і відображених у тексті дій, явищ?					
10	На скільки сформоване вміння ставити запитання (за допомогою вчителя) до окремих речень, уривків?					
11	На скільки вдало виконує творчі завдання (доповнення, перетворення)?					
12	На якому рівні присутній навик виділяти в предметах ознаки та якості, розрізняючи їх за значущістю (головні, постійно притаманні об'єкту, і другорядні, які за певних обставин можуть з'являтися, а за інших — зникати)?					
13	На скільки вдало вміє встановлювати тотожність, схожість і відмінність між кількома предметами?					
14	На скільки вміє визначати з допомогою вчителя найістотніші ознаки у виконуваній роботі?					
15	На скільки здатен встановлювати логічну послідовність викладу подій?					
16	На скільки часто застосовує деякі прийоми смислового заучування (встановлення логічної і часової послідовності);					
17	На скільки сформований навик виконання логічного групування об'єктів (за родовими і видовими ознаками, вилучення «зайвого» серед чотирьох-п'яти однорідних об'єктів)?					
18	На скільки вдало виконує творчі завдання в контексті навчальних завдань і проектів?					
19	На скільки вдало перевіряє результати праці, свої і товариша, за орієнтирами, даними вчителем (алгоритмічні приписи, словничок, зіставлення зі зразком)?					

Анкета
для вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів 3 класу
(для вчителя)

Ініціали дитини _____

Стать _____

Повних років _____

Інструкція: Відповідаючи на запитання, оцініть рівень розвиненості необхідних пізнавальних навиків даної дитини у п'яти бальній системі, де самий нижчий рівень 1 бал, а самий високий 5 балів. Покладіть позначку у відповідну колонку!

№	Запитання	1	2	3	4	5
1	На скільки додержується встановленого порядку під час виконання самостійних завдань?					
2	На скільки вдало під керівництвом учителя визначає мету роботи і план її виконання?					
3	На скільки вдало орієнтується в тривалості часу, виконуючи різні види завдань?					
4	Оцініть рівень дотримання порядку свого робочого місця та навчального приладдя.					
5	На скільки орієнтується в методичному апараті підручника (у змістовому навантаженні основних позначень)?					
6	На скільки вдало співпрацює у парі, групі, колективі?					
7	На скільки концентровано слухає читання, розповідь учителя або товаришів з елементами змістового сортування матеріалу, виділяє нові факти, розпізнає невідоме?					
8	На скільки вдало відповідає «своїми словами», ставить запитання до тексту, до пояснення вчителя, товаришам під час опитування, переказує прочитане, зв'язно й послідовно описує побачене, почуте?					
9	На скільки вдало міркує взаємопов'язаними судженнями?					
10	На скільки вміло виділяє в об'єктах зовнішні і внутрішні ознаки і якості, розрізняє серед них істотні та другорядні?					
11	На скільки вдало порівнює конкретні об'єкти за різними ознаками (абстрактні за орієнтирами, визначеними вчителем)?					
12	На скільки вдало робить висновок-узагальнення з допомогою вчителя?					
13	На скільки вміло встановлює послідовність подій та їх причинно-наслідкові зв'язки?					
14	На скільки ефективно встановлює зв'язок між причиною і наслідком?					
15	На скільки вдало моделює за зразком і аналогією?					
16	На скільки ефективно добирає факти, які підтверджують висловлену думку або суперечать їй?					
17	На скільки активно висловлює рефлексивні судження?					
18	На скільки вдало виконує навчальні творчі завдання (доповнення, розширення, зміна тексту, умов проектування)?					
19	На скільки уміло користується способами перевірки, застосовуючи алгоритми й пам'ятки?					
20	На скільки уміло контролює послідовність виконання роботи, її проміжні та кінцеві результати?					
21	На скільки вдало висловлює оцінні судження щодо якості своєї роботи та інших завдань?					
22	Як часто здійснює взаємоперевірку?					

Анкета
для вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів 4 класу
(для вчителя)

Ініціали дитини _____

Стать _____

Повних років _____

Інструкція: Відповідаючи на запитання, оцініть рівень розвиненості необхідних пізнавальних навиків даної дитини у п'яти бальній системі, де самий нижчий рівень 1 бал, а самий високий 5 балів. Покладіть позначку у відповідну колонку!

№	Запитання	1	2	3	4	5
1	На скільки вдало дотримується режиму навчальної діяльності, працює швидко й зосереджено?					
2	На скільки розвинутий навик планування роботу на день, тиждень, користування довідковою літературою?					
3	Як добре орієнтується в методичному апараті підручників (розуміє значення всіх символів, кольорових, шрифтових позначень)?					
4	На скільки вдало розподіляє час для виконання роботи залежно від її мети; цінує час – власний та інших людей?					
5	Як часто приступає до виконання самостійної роботи після обдумування її послідовності?					
6	Наскільки добре співпрацює у парі, групі, колективі?					
7	Наскільки сформований навик розподіляти чітко, послідовно відповідно до мети висловлювання?					
8	Оцініть рівень міркування взаємопов'язаними судженнями в ході монологічного повідомлення, відтворення інформації з елементами логічної обробки матеріалу(виділення головної думки, установлення зв'язку між відомим і новим матеріалом)?					
9	Наскільки вдало спілкується під час виконання групових і колективних навчальних завдань?					
10	Наскільки вдало визначає головне, самостійно робить висновок з поясненням вчителя з тексту?					
11	Як часто користується порівнянням та аналогією як засобами встановлення нових ознак і якостей об'єкту; – класифікує і групує вивчений матеріал, знаходить і пояснює причинно-наслідкові зв'язки?					
12	Наскільки уміло доводить правильність певного судження та власної думки?					
13	Наскільки вдало моделює і прогнозує у контексті навчальних завдань?					
14	Як часто користується прийомами осмисленого запам'ятовування (план, зіставлення, опорні слова)?					
15	Наскільки активно висловлює рефлексивні судження?					
16	Наскільки вдало виконує навчальні творчі завдання (доповнення задачі, продовження розповіді, відтворення початку розповіді, пропонує новий спосіб розв'язання, проектування)?					

17	Наскільки вміло оцінює якість своєї навчальної роботи?					
18	Наскільки вміло здійснює взаємоперевірку?					
19	Наскільки вміло контролює послідовність роботи за самостійно складеним планом?					
20	Наскільки вдало визначає, які судження завжди правильні, а які – тільки за певних умов чи завжди неправильні?					
21	Як вдало знаходить і виправляє фактичні, логічні й стилістичні помилки?					
22	Наскільки вдало використовує засвоєні способи перевірки орфограм, задач, різних навчальних дій?					

Анкета

для вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів в домашніх умовах

Клас _____ Повних років _____

Ініціали дитини _____

Стать _____

Оцініть кожне твердження від 1 до 5, та покладіть позначку у відповідну

колонку

№	Твердження	1 (ніколи)	2 (рідко)	3 (часто)	4 (зазвичай)	5 (завжди)
1	Виконує домашнє завдання відразу після приходу зі школи					
2	Витрачає на виконання домашнього завдання менше однієї години					
3	Виконує домашнє завдання самостійно					
4	Виконує всі завдання, які були задані того дня					
5	За власним бажанням виконує подібні завдання, які були на уроці, в цілях тренування					
6	Оцінює свою діяльність, знаходить помилки					
7	Любить вчитися в тишині					
8	Швидко втомлюється під час виконання домашнього завдання					
9	Сам знаходить завдання в підручнику					
10	Самостійно збирає рюкзак до школи					
11	Часто запитує про незрозуміле, невідоме					
12	Більше любить читати, аніж писати					
13	Дбайливо ставиться до своїх речей					
14	Забезпечений своїм власним робочим місцем					

Анкета

Методи які використовуються учителем у навчанні початкової школи

Вчитель _____ класу

Інструкція: Покладіть позначку у відповідну колонку в залежності від того, як часто користуєтесь такими методами у своїй педагогічній діяльності.

Анкета проводиться анонімно!

№	Методи	Щодня	1-2 рази на тиждень	1-2 рази у місяць	Щомісяця	1 раз у 2-3 місяці	1 раз у півроку	Зовсім не використовую
1.	Метод навчальної дискусії							
	Суперечка							
	Обговорення будь-якого питання навчального матеріалу							
2.	Метод забезпечення успіху в навчанні							
3.	Метод пізнавальних ігор							
	Організаційно-діяльнісні ігри							
	Комп'ютерні дидактичні ігри							
	Настільні ігри							
	Дидактичні ігри							
	Рухливі ігри							
	Ділові ігри							
	Інтелектуальні ігри							
	Інсценізація ситуації							
	Рольова							
	Конкурс							
4	Метод створення ситуації інтересу							
	Цікаві пригоди							
	Гумористичні уривки							
	Перегляд навчальних телепередач							
	Кінофільмів							
5	Метод створення ситуації новизни навчального матеріалу							
6	Метод опори на життєвий досвід учнів							
7	Методи стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні							
	Пояснення школярам суспільної та особистої значущості							

	Висування вимог, дотримання до нього							
	Заохочення до сумлінного виконання обов'язків							
	Вказівки на недоліки							
	Зауваження							
8	Методи контролю і самоконтролю у навчанні							
	Метод усного контролю							
	Усне опитування учнів							
	Формулювання вчителем запитань (завдань) з урахуванням специфіки предмета і вимог програми							
	Підготовка учнів до відповіді та викладу своїх знань							
	Корекція і самоконтроль викладених знань у процесі відповіді							
	Аналіз і оцінка відповіді							
	Індивідуальне опитування							
	Фронтальне опитування							
	Ущільнене (комбіноване) опитування							
	Метод письмового контролю							
	Метод тестового контролю							
	Тести розумової обдарованості (інтелекту)							
	Тести навчальної успішності							
	Метод графічного контролю							
	Метод програмованого контролю							
	Метод практичної перевірки							
	Метод самоконтролю							

Експертна діагностика для педагогів початкової школи

Вчитель _____ класу

Інструкція: Прочитайте нижче перераховані твердження і оцініть на скільки погоджуєтесь з ними! 1- зовсім ні; 2- не дуже важливо; 3- частково; 4-можливо так; 5- повністю погоджуюсь. Покладіть позначку у відповідну колонку.

№	Твердження	Рівні				
		1	2	3	4	5
1	Знання вікових й індивідуальних особливостей розвитку пізнавальних функцій учнів 6-7-річного віку.	1	2	3	4	5
2	Знання вікових й індивідуальних особливостей психологічного розвитку учнів 6-7-ми років	1	2	3	4	5
3	Знання методик психологічного обстеження молодших школярів 6-7-ми років.	1	2	3	4	5
4	Вміння і навички з вивчення стану окремих психологічних функцій учнів, реальних навчальних можливостей школярів, передбачення і врахування типових труднощів дітей у процесі навчання.	1	2	3	4	5
5	Знання загально-навчальних умінь і навичок навчальної роботи першокласників і знання технології їхнього формування в учнів перших класів.	1	2	3	4	5
6	Уміння і навички з формування в учнів перших класів загальнонавчальних умінь і навичок навчальної роботи.	1	2	3	4	5
7	Знання технології організації навчального співробітництва вчителя й учнів.	1	2	3	4	5
8	Уміння та навички з організації навчально-виховного процесу на основі навчального співробітництва в системі «вчитель – учні».	1	2	3	4	5
9	Знання методів, прийомів, форм, способів навчання першокласників.	1	2	3	4	5
10	Уміння і навички з використання методів, прийомів, способів навчання першокласників у навчально-виховному процесі.	1	2	3	4	5
11	Вміння і навички з використання засобів навчання у навчально-виховному процесі	1	2	3	4	5
12	Знання методів, форм, способів роботи вихователя дошкільного навчального закладу.	1	2	3	4	5
13	Вміння і навички зі здійснення наступності між ланками дошкільної і початкової освіти.	1	2	3	4	5
14	Вміння і навички з організації навчально-виховного процесу з орієнтацією на «зону найближчого розвитку» кожного першокласника.	1	2	3	4	5
15	Вміння і навички з організації проблемних ситуацій у процесі навчання першокласників.	1	2	3	4	5
16	Знання способів організації індивідуально-диференційованої роботи з учнями на уроці на підставі врахування особливостей пізнавальних процесів кожної дитини.	1	2	3	4	5
17	Уміння і навички з використання індивідуально-диференційованого підходу в процесі навчання першокласників.	1	2	3	4	5
18	Знання технології організації сумісної навчальної діяльності в системі «учень – учень (учні)».	1	2	3	4	5
19	Вміння і навички з організації колективних форм навчальної роботи першокласників у процесі навчання.	1	2	3	4	5
20	Знання правил безоцінного навчання у початковій школі.	1	2	3	4	5
21	Вміння і навички з побудови розгорнутих оцінних суджень учителя під час оцінки навчальних досягнень першокласників.	1	2	3	4	5

Анкета
Методи які використовуються учителем у навчанні початкової школи

Вчитель Т.В класу

Інструкція: Покладіть позначку у відповідну колонку в залежності від того, як часто користуєтесь такими методами у своїй педагогічній діяльності.

Анкета проводиться анонімно!

№	Методи	Щодня	1-2 рази на тиждень	1-2 рази у місяць	Щомісяця	1 раз у 2-3 місяці	1 раз у півроку	Зовсім не використовується
1.	Метод навчальної дискусії							
	Суперечка							✓
	Обговорення будь-якого питання навчального матеріалу	✓						
2.	Метод забезпечення успіху в навчанні	✓						
3.	Метод пізнавальних ігор							
	Організаційно-діяльнісні ігри	✓						
	Комп'ютерні дидактичні ігри							✓
	Настільні ігри			✓				
	Дидактичні ігри		✓					
	Рухливі ігри	✓						
	Ділові ігри		✓					
	Інтелектуальні ігри	✓						
	Інсценізація ситуації			✓				
	Рольова			✓				
	Конкурс			✓				
4.	Метод створення ситуації інтересу							
	Цікаві пригоди			✓				
	Гумористичні уривки			✓				
	Перегляд навчальних телепередач	✓						
	Кінофільмів		✓					
5.	Метод створення ситуації новизни навчального матеріалу	✓						
6.	Метод опори на життєвий досвід учнів	✓						
7.	Методи стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні							
	Пояснення школярам суспільної та особистої значущості	✓						
	Висування вимог, дотримання до нього	✓						
	Заохочення до сумлінного виконання обов'язків	✓						
	Вказівки на недоліки	✓						
	Зауваження	✓						
8.	Методи контролю і самоконтролю у навчанні							
	Метод усного контролю	✓						
	Усне опитування учнів	✓						
	Формулювання вчителем запитань (завдань) з урахуванням специфіки предмета і вимог програми	✓						
	Підготовка учнів до відповіді та викладу своїх знань	✓						
	Корекція і самоконтроль викладених знань у процесі відповіді	✓						
	Аналіз і оцінка відповіді	✓						
	Індивідуальне опитування		✓					
	Фронтальне опитування	✓						
	Ущільнене (комбіноване) опитування	✓						
	Метод письмового контролю	✓						
	Метод тестового контролю		✓					
	Тести розумової обдарованості (інтелекту)			✓				
	Тести навчальної успішності			✓				
	Метод графічного контролю		✓					
	Метод програмованого контролю		✓					
	Метод практичної перевірки		✓					
	Метод самоконтролю	✓						

Експертна діагностика для педагогів початкової школи
Вчитель 1-В класу

Інструкція: Прочитайте нижче перераховані твердження і оцініть на скільки погоджуєтесь з ними!
1- зовсім ні; 2- не дуже важливо; 3- частково; 4-можливо так; 5-повністю погоджуюсь.
У відповідно колонку покладіть позначку.

№	Твердження	Рівні				
		1	2	3	4	5
1	Знання вікових й індивідуальних особливостей розвитку пізнавальних функцій учнів 6-7-річного віку.					✓
2	Знання вікових й індивідуальних особливостей психологічного розвитку учнів 6-7-ми років					✓
3	Знання методик психологічного обстеження молодших школярів 6-7-ми років.					
4	Вміння і навички з вивчення стану окремих психологічних функцій учнів, реальних навчальних можливостей школярів, передбачення і врахування типових труднощів дітей у процесі навчання.					✓
5	Знання загально-навчальних умінь і навичок навчальної роботи першокласників і знання технології їхнього формування в учнів перших класів.					✓
6	Уміння і навички з формування в учнів перших класів загальнонавчальних умінь і навичок навчальної роботи.					✓
7	Знання технології організації навчального співробітництва вчителя й учнів.					✓
8	Уміння та навички з організації навчально-виховного процесу на основі навчального співробітництва в системі «вчитель – учні».					✓
9	Знання методів, прийомів, форм, способів навчання першокласників.					5 ✓
10	Уміння і навички з використання методів, прийомів, способів навчання першокласників у навчально-виховному процесі.					✓
11	Вміння і навички з використання засобів навчання у навчально-виховному процесі					✓
12	Знання методів, форм, способів роботи вихователя дошкільного навчального закладу.					✓
13	Вміння і навички зі здійснення наступності між ланками дошкільної і початкової освіти.					✓
14	Вміння і навички з організації навчально-виховного процесу з орієнтацією на «зону найближчого розвитку» кожного першокласника.					✓
15	Вміння і навички з організації проблемних ситуацій у процесі навчання першокласників.					✓
16	Знання способів організації індивідуально-диференційованої роботи з учнями на уроці на підставі врахування особливостей пізнавальних процесів кожної дитини.					✓
17	Уміння і навички з використання індивідуально-диференційованого підходу в процесі навчання першокласників.					✓
18	Знання технології організації сумісної навчальної діяльності в системі «учень – учень (учні)».					✓
19	Вміння і навички з організації колективних форм навчальної роботи першокласників у процесі навчання.					✓
20	Знання правил безоцінного навчання у початковій школі.					5 ✓
21	Вміння і навички з побудови розгорнутих оцінних суджень учителя під час оцінки навчальних досягнень першокласників.					✓

Анкета
Методи які використовуються учителем у навчанні початкової школи

Вчитель 2 класу

Інструкція: Покладіть позначку у відповідну колонку в залежності від того, як часто користуєтесь такими методами у своїй педагогічній діяльності.

Анкета проводиться анонімно!

№	Методи	Щодня	1-2 рази на тиждень	1-2 рази у місяць	Щомісяця	1 раз у 2-3 місяці	1 раз у півроку	Зовсім не використано
1.	Метод навчальної дискусії							
	Суперечка							+
	Обговорення будь-якого питання навчального матеріалу	+						
2.	Метод забезпечення успіху в навчанні	+						
3.	Метод пізнавальних ігор							
	Організаційно-діяльнісні ігри				+			
	Комп'ютерні дидактичні ігри							+
	Настільні ігри	+						
	Дидактичні ігри			+				
	Рухливі ігри		+	+				
	Ділові ігри			+				
	Інтелектуальні ігри		+					
	Інсценізація ситуації			+				
	Рольова				+			
	Конкурс						+	
4	Метод створення ситуації інтересу							
	Цікаві пригоди	+						
	Гумористичні уривки			+				
	Перегляд навчальних телепередач		+					
	Кінофільмів			+				
5	Метод створення ситуації новизни навчального матеріалу	+						
6	Метод опори на життєвий досвід учнів		+					
7	Методи стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні							
	Пояснення школярам суспільної та особистої значущості	+						
	Висування вимог, дотримання до нього	+						
	Заохочення до сумлінного виконання обов'язків	+						
	Вказівки на недоліки							+
	Зауваження		+					
8	Методи контролю і самоконтролю у навчанні							
	Метод усного контролю	+						
	Усне опитування учнів	+						
	Формулювання вчителем запитань (завдань) з урахуванням специфіки предмета і вимог програми	+						
	Підготовка учнів до відповіді та викладу своїх знань	+						
	Корекція і самоконтроль викладених знань у процесі відповіді	+						
	Аналіз і оцінка відповіді	+						
	Індивідуальне опитування		+					
	Фронтальне опитування	+						
	Усільнене (комбіноване) опитування	+						
	Метод письмового контролю			+				
	Метод тестового контролю		+					
	Тести розумової обдарованості (інтелекту)							+
	Тести навчальної успішності				+			
	Метод графічного контролю							+
	Метод програмованого контролю			+				
	Метод практичної перевірки		+					
	Метод самоконтролю	+						

Експертна діагностика для педагогів початкової школи

Вчитель 2 класу*Інструкція:* Прочитайте нижче перераховані твердження і оцініть на скільки погоджуєтесь з ними!

1- зовсім ні; 2- не дуже важливо; 3- частково; 4-можливо так; 5-повністю погоджуюсь.

У відповідно колонку покладіть позначку.

№	Твердження	Рівні				
		1	2	3	4	5
1	Знання вікових й індивідуальних особливостей розвитку пізнавальних функцій учнів 6-7-річного віку.			✓		
2	Знання вікових й індивідуальних особливостей психологічного розвитку учнів 6-7-ми років			✓		
3	Знання методик психологічного обстеження молодших школярів 6-7-ми років.			✓		
4	Вміння і навички з вивчення стану окремих психологічних функцій учнів, реальних навчальних можливостей школярів, передбачення і врахування типових труднощів дітей у процесі навчання.					✓
5	Знання загально-навчальних умінь і навичок навчальної роботи першокласників і знання технології їхнього формування в учнів перших класів.					✓
6	Уміння і навички з формування в учнів перших класів загальнонавчальних умінь і навичок навчальної роботи.					✓
7	Знання технології організації навчального співробітництва вчителя й учнів.					✓
8	Уміння та навички з організації навчально-виховного процесу на основі навчального співробітництва в системі «вчитель – учні».					✓
9	Знання методів, прийомів, форм, способів навчання першокласників.					5✓
10	Уміння і навички з використання методів, прийомів, способів навчання першокласників у навчально-виховному процесі.					✓
11	Вміння і навички з використання засобів навчання у навчально-виховному процесі					✓
12	Знання методів, форм, способів роботи вихователя дошкільного навчального закладу.					✓
13	Вміння і навички зі здійснення наступності між ланками дошкільної і початкової освіти.					✓
14	Вміння і навички з організації навчально-виховного процесу з орієнтацією на «зону найближчого розвитку» кожного першокласника.			✓		
15	Вміння і навички з організації проблемних ситуацій у процесі навчання першокласників.				✓	
16	Знання способів організації індивідуально-диференційованої роботи з учнями на уроці на підставі врахування особливостей пізнавальних процесів кожної дитини.					✓
17	Уміння і навички з використання індивідуально-диференційованого підходу в процесі навчання першокласників.					✓
18	Знання технології організації сумісної навчальної діяльності в системі «учень – учень (учні)».					✓
19	Вміння і навички з організації колективних форм навчальної роботи першокласників у процесі навчання.				✓	
20	Знання правил безоцінного навчання у початковій школі.					5✓
21	Вміння і навички з побудови розгорнутих оцінних суджень учителя під час оцінки навчальних досягнень першокласників.					✓

Анкета
Методи які використовуються учителем у навчанні початкової школи

Вчитель З-А класу

Інструкція: Покладіть позначку у відповідну колонку в залежності від того, як часто користуєтесь такими методами у своїй педагогічній діяльності.

Анкета проводиться анонімно!

№	Методи	Щодня	1-2 рази на тиждень	1-2 рази у місяць	Щомісяця	1 раз у 2-3 місяці	1 раз у півроку	Зовсім не використано
1.	Метод навчальної дискусії							
	Суперечка			✓				
	Обговорення будь-якого питання навчального матеріалу	✓						
2.	Метод забезпечення успіху в навчанні	✓						
3.	Метод пізнавальних ігор							
	Організаційно-діяльнісні ігри					✓		
	Комп'ютерні дидактичні ігри		✓					
	Настільні ігри	✓						
	Дидактичні ігри		✓					
	Рухливі ігри	✓						
	Ділові ігри						✓	
	Інтелектуальні ігри				✓			
	Інсценізація ситуації				✓			
	Рольова			✓				
	Конкурс						✓	
4	Метод створення ситуації інтересу							
	Цікаві пригоди		✓					
	Гумористичні уривки			✓				
	Перегляд навчальних телепередач		✓					
	Кінофільмів							✓
5	Метод створення ситуації новизни навчального матеріалу	✓						
6	Метод опори на життєвий досвід учнів		✓					
7	Методи стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні							
	Пояснення школярам суспільної та особистої значущості		✓					
	Висування вимог, дотримання до нього						✓	
	Заохочення до сумлінного виконання обов'язків	✓						
	Вказівки на недоліки	✓						
	Зауваження		✓					
8	Методи контролю і самоконтролю у навчанні							
	Метод усного контролю	✓						
	Усне опитування учнів	✓						
	Формулювання вчителем запитань (завдань) з урахуванням специфіки предмета і вимог програми	✓						
	Підготовка учнів до відповіді та викладу своїх знань	✓						
	Корекція і самоконтроль викладених знань у процесі відповіді	✓						
	Аналіз і оцінка відповіді	✓						
	Індивідуальне опитування	✓						
	Фронтальне опитування			✓				
	Усільнене (комбіноване) опитування	✓						
	Метод письмового контролю			✓				
	Метод тестового контролю				✓			
	Тести розумової обдарованості (інтелекту)						✓	
	Тести навчальної успішності						✓	
	Метод графічного контролю		✓					
	Метод програмованого контролю			✓				
	Метод практичної перевірки					✓		
	Метод самоконтролю	✓						

Експертна діагностика для педагогів початкової школи
Вчитель 3-А класу

Інструкція: Прочитайте нижче перераховані твердження і оцініть на скільки погоджуєтесь з ними!

1- зовсім ні; 2- не дуже важливо; 3- частково; 4-можливо так; 5-повністю погоджуюсь.

У відповідно колонку покладіть позначку.

№	Твердження	Рівні				
		1	2	3	4	5
1	Знання вікових й індивідуальних особливостей розвитку пізнавальних функцій учнів 6-7-річного віку.	1	<u>2</u>	3	4	5
2	Знання вікових й індивідуальних особливостей психологічного розвитку учнів 6-7-ми років	1	2	3	<u>4</u>	5
3	Знання методик психологічного обстеження молодших школярів 6-7-ми років.	1	2	3	<u>4</u>	5
4	Вміння і навички з вивчення стану окремих психологічних функцій учнів, реальних навчальних можливостей школярів, передбачення і врахування типових труднощів дітей у процесі навчання.	<u>1</u>	2	3	4	5
5	Знання загально-навчальних умінь і навичок навчальної роботи першокласників і знання технології їхнього формування в учнів перших класів.	1	2	3	4	<u>5</u>
6	Уміння і навички з формування в учнів перших класів загальнонавчальних умінь і навичок навчальної роботи.	1	2	3	4	<u>5</u>
7	Знання технології організації навчального співробітництва вчителя й учнів.	1	2	3	4	<u>5</u>
8	Уміння та навички з організації навчально-виховного процесу на основі навчального співробітництва в системі «вчитель – учні».	1	2	3	4	<u>5</u>
9	Знання методів, прийомів, форм, способів навчання першокласників.	1	2	3	4	<u>5</u>
10	Уміння і навички з використання методів, прийомів, способів навчання першокласників у навчально-виховному процесі.	1	2	3	<u>4</u>	5
11	Вміння і навички з використання засобів навчання у навчально-виховному процесі	1	2	3	4	<u>5</u>
12	Знання методів, форм, способів роботи вихователя дошкільного навчального закладу.	1	2	3	4	<u>5</u>
13	Вміння і навички зі здійснення наступності між ланками дошкільної і початкової освіти.	1	2	3	4	<u>5</u>
14	Вміння і навички з організації навчально-виховного процесу з орієнтацією на «зону найближчого розвитку» кожного першокласника.	1	2	3	4	<u>5</u>
15	Вміння і навички з організації проблемних ситуацій у процесі навчання першокласників.	1	2	3	4	<u>5</u>
16	Знання способів організації індивідуально-диференційованої роботи з учнями на уроці на підставі врахування особливостей пізнавальних процесів кожної дитини.	1	2	3	<u>4</u>	5
17	Уміння і навички з використання індивідуально-диференційованого підходу в процесі навчання першокласників.	1	2	3	<u>4</u>	5
18	Знання технології організації сумісної навчальної діяльності в системі «учень – учень (учні)».	1	2	3	4	<u>5</u>
19	Вміння і навички з організації колективних форм навчальної роботи першокласників у процесі навчання.	1	2	3	<u>4</u>	5
20	Знання правил безоцінного навчання у початковій школі.	<u>1</u>	2	3	4	5
21	Вміння і навички з побудови розгорнутих оцінних суджень учителя під час оцінки навчальних досягнень першокласників.	1	2	3	4	<u>5</u>

Анкета
Методи які використовуються учителем у навчанні початкової школи

Вчитель 4 класу

Інструкція: Покладіть позначку у відповідну колонку в залежності від того, як часто користуєтесь такими методами у своїй педагогічній діяльності.

Анкета проводиться анонімно!

№	Методи	Щодня	1-2 рази на тиждень	1-2 рази у місяць	Щомісяця	1 раз у 2-3 місяці	1 раз у півроку	Зовсім не використовую
1.	Метод навчальної дискусії							
	Суперечка							✓
	Обговорення будь-якого питання навчального матеріалу	✓						
2.	Метод забезпечення успіху в навчанні	✓						
3.	Метод пізнавальних ігор							
	Організаційно-діяльнісні ігри					✓		
	Комп'ютерні дидактичні ігри							✓
	Настільні ігри				✓			
	Дидактичні ігри				✓			
	Рухливі ігри			✓	✓			
	Ділові ігри				✓			
	Інтелектуальні ігри			✓				
	Інсценізація ситуації					✓		
	Рельова		✓					
	Конкурс						✓	
4	Метод створення ситуації інтересу							
	Цікаві пригоди		✓					
	Гумористичні уривки			✓				
	Перегляд навчальних телепередач				✓			
	Кінофільмів							✓
5	Метод створення ситуації новизни навчального матеріалу	✓						
6	Метод опори на життєвий досвід учнів			✓				
7	Методи стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні							
	Пояснення школярам суспільної та особистої значущості				✓			
	Висування вимог, дотримання до нього	✓						
	Заохочення до сумлінного виконання обов'язків		✓					
	Вказівки на недоліки			✓				
	Зауваження	✓						
8	Методи контролю і самоконтролю у навчанні							
	Метод усного контролю		✓					
	Усне опитування учнів		✓					
	Формування вчителем запитань (завдань) з урахуванням специфіки предмета і вимог програми			✓				
	Підготовка учнів до відповіді та викладу своїх знань				✓			
	Корекція і самоконтроль викладених знань у процесі відповіді					✓		
	Аналіз і оцінка відповіді	✓						
	Індивідуальне опитування			✓				
	Фронтальне опитування	✓						
	Учнівське (комбіноване) опитування			✓				
	Метод цільового контролю					✓		
	Метод вестового контролю				✓			
	Тести розумової обдарованості (інтелекту)						✓	
	Тести шкільної успішності				✓			
	Метод графічного контролю				✓			
	Метод програмованого контролю							✓
	Метод практичної перевірки			✓				
	Метод самоконтролю		✓					

Вчитель 4 Експертна діагностика для педагогів початкової школи
 класу

Інструкція: Прочитайте нижче перераховані твердження і оцініть наскільки ви володієте ними! 1- зовсім ні; 2- не дуже важливо; 3- частково; 4-можливо так; 5-повністю погоджуюсь.

У відповідно колонку покладіть позначку.

№	Твердження	Рівні				
		1	2	3	4	5
1	Знання загальних й індивідуальних особливостей розвитку пізнавальних функцій учнів 6-7-річного віку.	1	2	3	4	5
2	Знання загальних й індивідуальних особливостей психологічного розвитку учнів 6-7-ми років	1	2	3	4	5
3	Знання методик психологічного обстеження молодших школярів 6-7-ми років.	1	2	3	4	5
4	Зміння і навички з вивчення стану окремих психологічних функцій учнів, реального навчальних можливостей школярів, передбачення і рахування типових труднощів дітей у процесі навчання.	1	2	3	4	5
5	Знання загально-навчальних умінь і навичок навчальної роботи першокласників і знання технології їхнього формування в учнів перших класів.	1	2	3	4	5
6	Зміння і навички з формування в учнів перших класів загально-навчальних умінь і навичок навчальної роботи.	1	2	3	4	5
7	Знання технології організації навчального співробітництва вчителя й учнів.	1	2	3	4	5
8	Зміння і навички з організації навчально-виховного процесу на основі навчального співробітництва в системі «вчитель – учні».	1	2	3	4	5
9	Знання методів, прийомів, форм, способів навчання першокласників.	1	2	3	4	5
10	Зміння і навички з використання методів, прийомів, способів навчання першокласників у навчально-виховному процесі.	1	2	3	4	5
11	Зміння і навички з використання засобів навчання у навчально-виховному процесі	1	2	3	4	5
12	Знання методів, форм, способів роботи вихователя дошкільного навчального закладу.	1	2	3	4	5
13	Зміння і навички зі здійснення наступності між ланками дошкільної і початкової освіти.	1	2	3	4	5
14	Зміння і навички з організації навчально-виховного процесу з орієнтацією на «зону найближчого розвитку» кожного першокласника.	1	2	3	4	5
15	Зміння і навички з організації проблемних ситуацій у процесі навчання першокласників.	1	2	3	4	5
16	Знання способів організації індивідуально-диференційованої роботи з учнями на уроці на підставі врахування особливостей пізнавальних процесів кожної дитини.	1	2	3	4	5
17	Зміння і навички з використання індивідуально-диференційованого підходу в процесі навчання першокласників.	1	2	3	4	5
18	Знання технології організації сумісної навчальної діяльності в системі «учень – вчитель (учні)».	1	2	3	4	5
19	Зміння і навички з організації колективних форм навчальної роботи першокласників у процесі навчання.	1	2	3	4	5
20	Знання принципів безоцінного навчання у початковій школі.	1	2	3	4	5
21	Зміння і навички з побудови розгорнутих оцінних суджень учителя під час оцінювання навчальних досягнень першокласників.	1	2	3	4	5

Список таблиць

1. Таблиця 1. Узагальнення результатів анкети вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів 1 класу.....	41
2. Таблиця 2. Узагальнення результатів анкети вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів 2 класу.....	42
3. Таблиця 3. Узагальнення результатів анкети вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів 3 класу.....	43
4. Таблиця 4. Узагальнення результатів анкети вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів 4 класу.....	44
5. Таблиця 5. Узагальнення результатів анкети для батьків про вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів в домашніх умовах 1. класу.....	45
6. Таблиця 6. Узагальнення результатів анкети для батьків про вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів в домашніх умовах 2. класу.....	46
7. Таблиця 7. Узагальнення результатів анкети для батьків про вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів в домашніх умовах 3. класу.....	47
8. Таблиця 8. Узагальнення результатів анкети для батьків про вивчення рівня розвиненості пізнавальних навиків учнів в домашніх умовах 4. класу.....	48
9. Таблиця 9. Зрівняльний аналіз результатів дослідження про рівень розвиненості пізнавальних навиків учнів 1. клас.....	49
10. Таблиця 10. Зрівняльний аналіз результатів дослідження про рівень розвиненості пізнавальних навиків учнів 2. клас.....	50
11. Таблиця 11. Зрівняльний аналіз результатів дослідження про рівень розвиненості пізнавальних навиків учнів 3. клас.....	51
12. Таблиця 12. Зрівняльний аналіз результатів дослідження про рівень розвиненості пізнавальних навиків учнів 4. клас.....	52

Завідувачу кафедри

Біди Олені Анатоліївни
доценту мед. наук, психологу

здобувача вищої освіти

Чернецької Анжели Георгіївни
студентки II-го курсу
ОП 013 Літаткова освіта, магістр

(ПІБ студента, спеціальність, курс)

ЗАЯВА

З правилами чинного Положення «Про академічну доброчесність в Закарпатському угорському інституті імені Ф. Ракоці II» від «30» серпня 2019 року, згідно з яким виявлення плагіату є підставою для відмови в допуску роботи до захисту і застосування заходів дисциплінарної та академічної відповідальності, ознайомлений(а).

Про використання Системи виявлення текстових збігів/ідентичності/ схожості в роботах здобувачів вищої освіти повідомлений(а) та надаю свою згоду на обробку та збереження моєї роботи в Базі даних Інституту. Також надаю ЗУІ право на передачу моєї роботи для обробки та збереження в Системі виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та використання роботи для виявлення плагіату в інших роботах, які завантажувалися/завантажуються для перевірки Системою виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та користувачами, які мають доступ до цієї Системи, виключно в обмежених цілях для виявлення плагіату в текстах робіт.

Робота для перевірки Інституту надається в друкованому та електронному варіанті. Електронна версія моєї роботи збігається (ідентична) з друкованою.

28.05.2021.

Дата

(Чернецька А Г)

Підпис

Bida Olena

tanszékezetőnek

Cserneka Angelikától

II. évfolyamos, 013 Tanítói

magiszteri szakos hallgatótól

(hallgató teljes neve, szak, évfolyam)

NYILATKOZAT

A II. Rákoczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 2019. augusztus 30-án kelt tudományetikai szabályzatának pontjaival, amelyek szerint plágium felfedezése esetén a diplomamunka nincs védéshez engedve, megismerkedtem.

Tájékoztatást kaptam a plágiumszűrő rendszer használatáról, hozzájárulok a munkám ellenőrzéséhez és tárolásához az intézményi adatbázisban. Felhatalmazom az intézményt, hogy a munkámat ellenőrzés után felhasználhassák a plágiumszűrő program működésénél a további munkák ellenőrzésének folyamatában.

A munkát ellenőrzés céljából elektronikusan és nyomtatott formában is benyújtottam az intézménynek. Munkám elektronikus változata azonos a nyomtatott példánnyal.

2021.05.28

Dátum

(Cserneka) Angelika

Aláírás

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1007718459

Дата перевірки:
05.05.2021 14:11:56 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
05.05.2021 16:31:05 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Чернецька_А_Г

Кількість сторінок: 64 Кількість слів: 17089 Кількість символів: 121296 Розмір файлу: 734.51 KB ID файлу: 1007822287

10.6% Схожість

Найбільша схожість: 1.69% з Інтернет-джерелом (https://lib.iitta.gov.ua/713469/1/Programa_Pochatkova_shkola_08-08-1...)

10.6% Джерела з Інтернету

158

Сторінка 66

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

0.2% Цитат

Цитати

1

Сторінка 67

Посилання

1

Сторінка 67

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

2